

TARTU RIIKLIK ULIKOOL
NSV LIIDU AJALOO KATEEDER

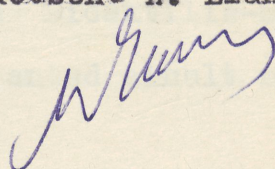
Siiri R e i n o l a

KESKKOOLIPETAJATE ETTEVALMISTAMINE

TARTU ULIKOOLIS 1919-1940

D i p l o m i t ö ö

Juhendaja: dotsent A. Elango

Tartu 1981

S I S S E J U H A T U S

Seoses läheneva Tartu Riikliku Ülikooli 350. aastapäevaga, on enam tähelepanu pööratud ülikooli ajaloo uurimisele.

Kuna keskkooliõpetajate ettevalmistust Tartu ülikoolis aastail 1919 - 1940 on seni suhteliselt vähe uuritud, siis ongi käesolevas diplomitöös püütud anda lähem ülevaade antud teema kohta.

Põhiallikatena on diplomitöö kirjutamisel kasutatud arhiivimaterjale, mis leidsid ENSV Riikliku Ajaloo Keskarhiivi Tartu ülikooli fondis 2100 ja ENSV Oktoobrirevolutsiooni ja Sotsialistliku Ülesehituse Riikliku Keskarhiivi Haridusministeeriumi fondides 1108 ja R-14.

Arhiivimaterjalid andsid küllaltki hea ülevaate keskkooliõpetajate ettevalmistusest aastail 1919 - 1935. Aastate 1935-1940 kohta leidsid aga vähem materjale. Polnud võimalik leida viimase ajavahemiku õppeaastate aruandeid. Sel põhjusel on diplomitöös ülevaatlik rohkem periood 1919 - 1935. Antud põhjusel on ülevaade osavõtu kohta Didaktilis-metoodilisest Seminarist osakondade läbilõikes antud ainult nimetatud ajavahemiku ulatuses.

Töö kirjutamisel lähtuti ühe allikana raamatust "Üliõpilase käsiraamat" ja Tartu ülikooli 10. aastapäeva

puhul ilmunud teost " Eesti Vabariigi Tartu Ülikool 1919-1929 ".¹ Nende raamatute kasutamine andis lisaks arhiivimaterjalidele hea ülevaate keskkooliõpetajate ettevalmistamise korraldusest, õppetöö käigust ja tulevastele keskkooliõpetajatele esitatud nõudmistest.

Allikadena kasutati ka keskkooliõpetajate ettevalmistuse kohta ilmunud määrusi.²

Õpetajate ettevalmistusega seotud küsimuste vaatlemisel kasutati G. Rägo ja J. Tori sellealaseid artikleid.³ Antud autorite tööst ilmneb õpetajate ettevalmistusega seotud probleeme ja leidub tähelepanuväärseid fakte, mida arhiivimaterjali hulgast polnud võimalik leida.

Lisaks neile autoreile on kasutatud selleaegsete silmapaist-

¹ Üliõpilase käsiraamat. Tartu, 1931.
Eesti Vabariigi Tartu Ülikool 1919 - 1929. Tartu, 1929.

² Haridusministeeriumi määrus keskkooliõpetajate kutse omandamise kohta 9. juulist 1925. "Riigi Teataja", 24. VII 1925, nr.124/125.
Õppejõudude teenistuse seadus 10. juulist 1931. "Riigi Teataja", 20. VIII 1931, nr.59.

Kesk- ja kutsekooli õpetajaamati kandidaadi pedagoogilise ülesande täitmise ja aruande koostamise ning kandidaatele kursuste korraldamise määrus 31. oktoobrist 1932. "Riigi Teataja", 8.XI 1932, nr.85.

³ G. Rägo, Keskkooli- ja gümnaasiumiõpetajate ettevalmistamisest. - "Varamu", 1939, nr.6.

J. Tori, Keskkooliõpetajate ettevalmistusest. - "Eesti Kool", 1932, nr.2

vate keolitegelaste ja haridustööd juhtinud isikute arvamusel, õpetajate ettevalmistamise korraldamise kohta Tartu ülikooli juures. Kuid kodanlike autorite tööd tuleb suhtuda kriitiliselt, kuna nende tööd olid suunatud kodanliku korra kindlustamisele ja kantud vastavast ideoloogiast.

Seni on keskkooliõpetajate ettevalmistamist Tartu ülikooli juures aastail 1919 - 1940 küllaltki põgusalt käsitletud oma töödes K. Kotsar⁴, O. Printis⁵ ja L. Hone⁶.

Antud autorite uurimused annavad objektiivse hinnangu õpetajate ettevalmistuse kohta kodanlikul perioodil.

Töö kirjutamisel on kasutatud ka ülevaatlikke ajalooteoseid, et iseloomustada selle perioodi Tartu ülikooli.

Kuna keskkooliõpetajate ettevalmistus Tartu Ülikoolis toimus põhiliselt Didaktilis - metoodilises Seminaris, siis on diplomitöös peatähelepanu pööratudki seminari tegevusega seetud küsimustele.

Seoses õpetajate puudusega kodanliku perioodi algaastail, töötasid Tartu ülikoolis õpetajate ettevalmistamise (1919 - 1922) ja kvalifikatsiooni tõstmise (1922 - 1927) suve-

⁴ K. Kotsar, Pedagoogilise kaadri ettevalmistamise olukord ja korraldus Eestis 1920. a. algul. - "Nõukogude Kool", 1973, nr.6.

Õpetajate suvekursused Tartu ülikooli juures aastail 1922 - 1927. - "Tartu ülikooli ajaloo küsimusi" nr. 4, Tartu, 1977.

⁵ O. Printis, Matemaatikaõpetajate ettevalmistamisest Tartu ülikoolis aastail 1919 - 1940. - "Tartu ülikooli ajaloo küsimusi" nr. 5, Tartu, 1977.

⁶ L. Hone, Inglise keele õpetajate ettevalmistamisest Tartu ülikoolis. - "TU ajaloo küsimusi" nr.7, Tartu, 1977.

kursused , siis on ka see probleem diplomitööde vaatluse all.

Keskkooliõpetaja kutse saamine ei piirdunud aga sel ajal ainult õpingutega filosoofiateaduskonnas ja Didaktilis - metoodilises Seminaris, vaid tuli sooritada ka keskkooliõpetaja kutseksamid ja töötada õpetajaameti kandidaadina. Kuna kutseksamid toimusid Tartu ülikooli juures asuvas kutsekomisjonis ja õpetajaameti kandidaat oli praktika - ajal tihedalt seotud ülikooliga, siis käsitletakse ka neid teemasid eri peatükkides.

Kokkuvõttes on püütud anda hinnang keskkooliõpetajate ettevalmistusele Tartu ülikooli juures aastail 1919 - 1940.

I peatükk

TARTU ÜLIKOOL ÕPETAJATE ETTEVALMISTAJANA

Kodanliku Eesti Vabariigi Tartu Ülikool alustas tegevust 1919. aastal, mil 4. oktoobril immatrikuleeriti esimesed 69 üliõpilast. Õppetegevus algas ülikoolis kahe päeva pärast - 6. oktoobril.

Esmakordselt seati õppekeeleks eesti keel. Tartu ülikooli kujunemine rahvuslikuks ülikooliks oli progressiivne nähtus, kuid kuna puudus piisav õppejõudude kaader, siis kutsuti kohale hulk [redacted] professoreid Saksamaalt, Rootsist, Soomest ja mujalt.¹

Õpetööd alustasid õigusteaduskond, seitsme professori ja kahe dotsendiga; ajaloo - filosoofiateaduskond (1919. aasta novembris nimetati filosoofiateaduskonnaks), 18 professori, 7 dotsendi ja 7 lektoriga. Matemaatika -loodusteaduskond, 17 professori, 3 dotsendi, 12 assistendiga; loomaarstiteaduskond 7 professori, 5 dotsendiga. Arstiteaduskonnas töötas 17 professorit, 5 dotsenti, 26 assistenti; usuteaduskonnas - 5 professorit ja 2 dotsenti.²

1920. aastal oli 69 hääleõiguslikust õppejõust 30 ainult eestlased.³

1925. aastal töötas Tartu ülikool juba ligi 100 õppejõu ja 500 üliõpilasega.⁴

¹ ENSV ajalugu, 3.kd., Tln., 1971, lk.406.

² A. Elango, Eesti kooli ja pedagoogilise mõtte ajaloost, Trt., 1975, lk.66.

³ ENSV RAKA, f.2100, nim.4, st.453, l.338.

⁴ ENSV ORKA, f.1108, nim.5, st.352, l.148.

20. aasta jooksul Tartu ülikoolis töötanud 225 õppejõust oli eestlasi 137, kohalikke venelasi ja sakslasi 46 ning välismaalasi 42.⁵

Kõrgete õppemaksude ja teiste õppimiskulude tõttu said õiguse õppida ülikoolis peamiselt jõukamate vanemate lapsed. 1932/33. õppeaastal oli 72,1% üliõpilastest pärit linnadest, 16,2 % nende hulgast olid kodanlaste lapsed, 44,4% väikekodanlaste, 11,5% tööliste ja madalapalgaliste ametnike lapsi. Maalt pärit 27,9% üliõpilastest oli 23,9% üle 10 ha suuruste talude omanike lapsi.⁶

Üliõpilaskond kujunes Tartu ülikoolis algusest peale rahvuslikuks. Üle 80% üliõpilastest moodustasid eestlased.⁷ 1925. aastast töötasid arsti-, usu-, filosoofia- (ajaloo-kee- le), õigus- ja matemaatika- loodusteaduskond, neile lisandusid endise Tartu Veterinaariainstituudi baasil loodud loo- maarstiteaduskond ja põllumajandusteaduskond, 1935-1936 kuu- lus ülikooli juurde ka tehnikateaduskond, 1938. aasta jaa- nuaris moodustati õigusteaduskonna majandusosakonna baasil iseseisev majandusteaduskond.

Hariduselu, tema iseloomu võib kodanlikus Eestis jälgida kolmel etapil:

1919-1924 Oktoobrirevolutsiooni järelmõjuna toimus hari- duselu demokratiseerimine.

1925-1933 toimus reaktsiooni pealetung ja demokraatli- ku haritlaskonna võitlus selle vastu.

⁵ H. Palamets, Alma mater Tartuensis, Tln., 1977, lk. 34.
⁶ A. Elango, Eesti kooli..., Trt., 1975, lk. 66.
⁷ Tartu ajalugu, toim., R. Pullat, Tln., 198, lk. 216.

✓ 1934 - 1940 reaktsiooni võidu tingimustes toimus progressiivsete ühiskonnategelaste võitlus reaktsiooniga.

Kodanliku perioodi algaastaid iseloomustab koolikorralduse demokratiseerimine, toimus koolivõrgu laiendamine. Sel perioodil kerkis küllaltki teravalt päevakorda küsimus kvalifitseeritud õpetajate ebapiisavast ettevalmistusest, millest tulenes ka õpetajate puudus.

1919.aastal tegutses Eestis 1432 rahvakooli, kus töötas 2382 õpetajat, neist ligi pooltel puudus spetsiaalne ettevalmistus.⁸

Eestikeelse kooli täies ulatuses elluviimine andis haridustööd korraldavatele asutustele palju uusi ja raskeid probleeme.⁹

1920. aasta detsembris oma kirjas Haridusministeeriumile rõhutas Tartu ülikooli valitsus, et antud momendil on puudus kvalifitseeritud keskkooliõpetajaist, eriti aga eesti keele ja ajalooõpetajaist.¹⁰

Teiselt poolt täheldati Tartu ülikooli üliõpilaskonna hulgas küllaltki suurt huvi pedagoogiliste distsipliinide ja pedagoogilise kutsetöö vastu.¹¹

Sel perioodil etendas Tartu ülikool silmapaistvat osa nii pedagoogilise kaadri kutsealasel ettevalmistamisel kui

⁸K.Kotsar, Pedagoogilise kaadri ettevalmistamise olukord ja korraldus Eestis 1920. aasta algul. - "Nõukogude Kool", 1973, nr.6, lk.521.

⁹J.Kents, Tartu ülikooli suvikursustest. - "Kasvatus", 1919, nr. 6, lk.173.

¹⁰ORKA, f.1108, nim.5, sü.4, l.9.

¹¹RAKA, f.2100, nim.4, sü.587, l.1.

ka kvalifikatsiooni tõstmisel. Esimeseks katseks saada keskkoolidele eesti keeles õpetavaid kutsega õpetajaid oli suvekursuste avamine Tartu ülikooli juures neile keskkooliõpetajatele, kellel puudus ülikooli haridus aga ka algkooliõpetajatele.

Haridusministeeriumi otsusega avatigi suvekursused eesti keele, matemaatika- füüsika, ajaloo-ning looduslooõpetajate ettevalmistamiseks.

Esimest korda korraldati suvekursused 1919. aasta 27. maist kuni 6. septembrini, neid jätkati 28. juunist 1920. aastal kuni 28. augustini 1920.a.. Need suvekursused vältasid kaks suve ning lõppesid eksamitega.¹² Eksamisesioonid toimusid 5.-13. septembrini 1919. aastal, 2.-5. jaanuarini 1920.a. 25.-28. juunini, augustis 1920. aastal, 3.-5. jaanuarini, märtsis ja juunis 1921. aastal.¹³

1919. aastal toimunud suvekursustest osavõtta soovijate arv oli niivõrd suur, et polnud võimalik kõiki palveid rahuldada. Vastu võeti : eesti keele osakonda 68 päris- ja 26 vabakuulajat; ajaloo osakonda 31 päris- ja 8 vabakuulajat; loodusloo osakonda 45 päris- ja 8 vabakuulajat; matemaatika osakonda 23 päris- ja 10 vabakuulajat.¹⁴

Päriskuulajaiks loeti neid suvekursuslasi, kes omasid keskhariidust, neid, kellel oli tase madalam, loeti vabakuu-

¹² O. Prints, Matemaatikaõpetajate ettevalmistamisest Tartu ülikoolis aastail 1919-1940.- "Tartu ülikooli ajaloo küsimusi" nr. 5, Tartu, 1977, lk. 104.

¹³ Samas.

¹⁴ RAKA, f. 2100, nim. 4, stl. 448, l. 35.

lajaiks.

1919. -1921. aastani toimunud suvekursused ei suutnud aga täiesti likvideerida õpetajate puudust koolides, kuid omasid tähelepanuväärset osa pedagoogilise kaadri ettevalmistamisel. Üsna pea asuti ka Tartu ülikooli valitsuses seisukohale, et suvekursused on ikkagi hädaabinõu ja, et suvekursused täiendavadki keskkooli rohkem algkooli kujul. Ülikooli valitsus esitas ka küsimuse, kas on keskkoolide rohkus asetäitjatest kooliõpetajatega tähtsam kui korralik algkool.¹⁵

Alates 1922. aastast hakati suvekursusi korraldama kuuajalise kestusega ja nende eesmärgiks seati õpetajate teadmiste täiendamine.

Nende kursuste juhtkond ja lektorite koosseis moodustati põhiliselt ülikooli enda õppejõududest. Õppetöö toimus põhiliselt ülikooli asutuste baasil. Lektorid olid kvalifitseeritud.

Eesti keele ja kirjanduse ning ajaloo küsimusi käsitlesid J. V. Veski, A. Saareste, Wasmer, Fr. Tuglas, J. Semper, G. Suits, H. Kruus, H. Moora, P. Treiberg (Tarvel), A. Sildnik.

Loodusteaduslikke aineid : G. Wilberg, D. Rootsmann, P. Kogermann, G. Landesén, F. Buchholtz, A. Luha, T. Lipmann, J. Käis.

Laulmise metoodikat luges Miina Härma, pedagoogilisi aineid lugesid P. Põld, K. Ramul, J. Tork, kooliteravishoius - F. Lepp.

Nagu loetelust selgub, tegutsesid suvekursustel lektoritena Tartu ülikooli õppejõudude kõrval samuti ka mitmed Tartu

¹⁵ORKA, f. 1108, nim. 5, st. 64, l. 9.

¹⁶K. Kotsar, Opetajate suvekursused Tartu ülikooli juures aastail 1922-1927. - "Tartu ülikooli ajaloo küsimusi" nr. 4, Trt., 1977, lk. 114.

paremad kooliõpetajad ja mõned eesti silmapaistvamad kirjani-
kud. Kursustel esinesid ka välislektorid - 1922. aastal Ber-
liinist ja Leipzigist, kes valgustasid oma esinemistes töö-
kooli küsimusi.

1922. aastal kogunes küllaltki suur arv kursuselasi, ni-
melt 813, neist 663 algkooli ja 150 keskkooli õpetajat.
Kuid alates juba järgnevast aastast hakkas ülikooli juures
korraldatavate suvekursuste populaarsus langema. 1923. aas-
tal võttis suvekursustest osa 653 kuulajat, 1924. aastal
532 kuulajat.¹⁷ Kursuslaste arvu vähenemine oli tingitud
asjaolust, et kursuste töö polnud alguses järjepidev ega
plaanipärane. Loengute kavandamine kandis juhuslikku ilmet,
oli süsteemitu, sõltudes suurel määral sellest, millised lek-
torid olid parasjagu vabad.

1925. aastal tegi professor Gerhard Rägo Haridusministeer-
iumile ettepaneku, milles ta soovitas suvekursuste igas
osakonnas võtta suve jooksul läbi mittesidumatuid küsimusi,
vaid tsüklikeks, orgaaniliseks tervikuks koondatud probleeme
ja käsitleda neid kolmest vaatevinklist - teaduslikust, aja-
loolisest ning koolimetoodilisest. Veel pidas professor G. Rägo
töö edaspidiseks parandamiseks vajalikuks referaatide, arut-
luste, kollokviumide sisseseadmist. Tööpäeva pikkuseks
nähti ette neli tundi päevas, neist kaks tundi pühendati
teoreetilisele, kaks tundi praktilisele osale.

Esiialgu viidi muudatused suvekursuste töös läbi mate-
maatikateaduskonnas. 1926. aasta augustis korraldati aga
kogu suvekursuste töö ümber juba uutel alustel.

¹⁷ K. Kotsar, Õpetajate suvekursused ..., lk.115.

Varasematel aastatel väga paljudes ainetes peetud loengute asemel keskendati kursuste töö väiksemas ulatuses, kuid aktuaalsete teemade ümber. Samuti pöörati suuremat tähelepanu lektorite valikule. Lektorite koosseis oli järgmine : H. Kruus, P. Treiberg, I. Manninen, O. Loorits, H. Moora, J. Semper, P. Põld, G. Rägo, J. Nuut, E. Öpik ja J. Sarv.¹⁸

Kursuste töö pedagoogilist suunitlust iseloomustas kriitiline suhtumine sel ajal pragmatistliku pedagoogika mõjul nii Ameerikas kui Euroopas levinud töökooli idee liialdustesse ja eriti õpetajate osatähtsuse vähenemisse.

Kuid hoolimata kõigist rakendatud abinõudest Tartu ülikooli juures toimuvate suvekursuste töö parandamiseks, jätkus osavõtjate arvu kahanemine. 1925. aasta suvel võttis suvekursustest osa 435 kuulajat, 1926. aastal aga ainult 307 kursuslast, 1927. aastaks oli kursuslaste arv kahanenud 117.¹⁹

Ühe puudusena suvekursuste töös oli see, et andis tunda kursuslaste erinev tase, mis ei võimaldanud materjali esitada kõigile arusaadaval kujul. Raskusi tekitas ruumide muretsemine praktilisteks töödeks, mille tõttu ei saanud alati kõik soovijad praktikumidest osa võtta.

Alates 1928. aastast Haridusministeerium regulaarseid suvekursusi õpetajatele Tartu ülikooli juures enam ei korraldanud.

Suvekursuste korraldamine oli siiski esmane hädaabinõu. Oli tarvis asuda täieõiguslike õpetajate ettevalmis-

¹⁸ K. Kotsar, Õpetajate suvekursused ..., lk. 119.
¹⁹ Samas, lk. 120.

tamisele. Selle ülesandega hakkas tegelema Tartu ülikooli filosoofiateaduskond .

Tartu ülikooli filosoofiateaduskonnas oli üheks alaks, millele oli võimalik spetsialiseeruda alam-, kesk- või ülem-astme ulatuses, pedagoogika. Teaduskonna võis üliõpilane lõpetada filosoofia magistri astmega või keskkooliõpetaja kutseksamile pääsemiseks nõutava diplomiga.

Nii magistriastme taotlejad kui ka diplomiga lõpetajad pidid valima neli ainet ja sooritama vastavad eksamid.²⁰

Kõik teaduskonnas õpetatavad ained olid jagatud kolme järku: alamaste ehk approbatur (arvestati 1 üksusena), keskaste ehk cum laude approbatur (arvestati 2 üksusena) ja ülemaste ehk laudatur (arvestati 3 üksusena).

Ainete valik toimus nii, et pearõhk asetati ühele või kahele sisult lähedasele ainele, mis valiti kas laudaturi või cum laude approbaturi ulatuses, kuna kõrvalained valiti alam- või keskastme ulatuses.

Diplomiga lõpetada soovijate nelja valitud aine üksuste summa pidi olema vähemalt seitse, kaks ülem- või keskastme ulatuses valitud ainet pidid olema sellised, mida õpetati keskkoolis.

Polnud lubatud sooritada ühtki eksamit enne eeleksamite sooritamist ladina keele ja ühes uues võõrkeeles. Kuigi kõik stuudiumiained valitud olid, pidi üliõpilane sooritama neis eksami approbaturi ulatuses, enne seda aga osa võtma proseminarharjutustest. Proseminaris tutvustati üliõpilasi vastava teadusharu probleemidega ning meetoditega üliõpilaste osavõtu kaudu üksikprobleemide arutamist.

²⁰ A. Roopalu, Ped.ainete õpetamine Tartu ülikoolis 1919-40. TRU diplomitöö, Tartu 1979, lk.30.

Seminarharjutustele seati samad eesmärgid laiendatud kujul, püüdes üliõpilasi rakendada teaduslikule tööle referaatide, ettekannete, kirjalike tööde kirjutamisel. ²¹

Kui üliõpilane oli eksamid approbaturi ulatuses sooritanud, pääses ta cum laude approbaturi ja laudatur - seminaridesse ning kui need sooritatud olid, siis vastavatele eksamitele.

Filosoofiateaduskond järgis algusest peale põhjamaade ülikoolide eeskujul, programmide, mis võimaldasid küllaltki suurt vabadust ainete ja nende ulatuse (alam-, kesk- ja ülemastme), valikul.

Pedagoogiliste ainete hulka, milles pedagoogikale spetsialiseerujal oli kohustus sooritada eksamid, kuulusid alamastmes üldpsühholoogia, loogika, eetika, pedagoogika ajalugu, üldine kasvatusõpetus, didaktika, koolitervishoid, pedagoogiline psühholoogia ning osa võtta proseminarist I semestril.

Keskastmes lisandus pedagoogiline psühholoogia süvendatud kujul ning eksperimentaalne pedagoogika, pedagoogika ajaloo süvendatud kursus ja osavõtt seminarist; ülemastmes tulid juba eelpool nimetatud loetelule juurde sissejuhatuse filosoofiasse ning filosoofia ajalugu, mis hõlmas kogu filosoofia programmi alamastme ulatuses, teoreetiline pedagoogika, kooli korralduse põhijooned, tuli osa võtta seminarist ning töötada eksperimentaalse psühholoogia ja pedagoogika laboratooriumis.

Antud perioodi jooksul muudeti korduvalt filosoofia-

²¹ Üliõpilase käsiraamat. Tartu, 1931, lk. 51.

teaduskonna, koos sellega ka pedagoogika õppekava. 1922. aastal kehtestatud õppekavade asemele tulid 1924. aastal uued. Neid korraldati ümber taas 1928., 1932., 1935. ja 1939. aastal. Õpingute maht ning struktuur oluliselt ei muutunud.

Programmi nõuded väljendati kohustusliku kirjanduse näl. 22

Pedagoogika alamastme ainena andis ühe punkti ainult nendele, kes ei taotlenud keskkooliõpetaja kutset. Keskkooliõpetaja kutse taotlejatel kuulus pedagoogika eksam alamastme ulatuses kutseeksami hulka. Alamastme nõuete hulka kuulus veel kaks semestrit õppetundide kuulamist, arvestamist ja andmist, mida nõuti neilt üliõpilastelt, kes taotlesid keskkooliõpetaja kutset.

Keskastmes oli kohustuslik osavõtt kahel semestril teaduslikust seminarist (igatühest ühe tööga).

Ulemastmes nõuti osavõtmist vähemalt ühe semestri jooksul filosoofia proseminarist. Soovitati ka osavõtta harjutustest loogikas ja filosoofia ajaloo kollokviumist.

Kõikide aastate programmides sisaldus nõue töötada eksperimentaalpsühholoogia ja pedagoogika laboratooriumis ning ühel semestril osavõtta teaduslikust seminarist pedagoogikas.

Nõuded, pedagoogikas spetsialiseerujale, samuti ka õpetajakutse taotlejaile, olid üsna tõsised.

Pedagoogika õppejõuks 1920/21. õppeaastast kuni 1929/30. õppeaastani oli professor Peeter Põld.

Kõige arvukamalt pidas ta loenguid pedagoogika ajaloo ja üldisest kasvatusõpetusest. Veel luges ta eesti kooli ajalugu ja koolikorralduse probleemidest.

Proseminarid olid organiseeritud algajaile ning edasijõudnuile ja toimusid didaktika küsimustes.²³

Paralleelselt luges professor P. Põlluga loogikat ja psühholoogiat prof. Konstantin Ramul (kodanliku ülikooli avamisest kuni 1940. aastani). Suure osa moodustasid praktilised tööd psühholoogias. Seminaride, praktikumide, proseminaride, harjutuste kõrval jäi teoreetilistele loengutele suhteliselt väike osa. Tulevastel õpetajatel oli tema seminaridest ja laboratoorsetest töödest palju kasu iseseisva uurimistöö teostamisel koolis.

1925/26. õppeaastast lülitus ülikooli töösse õppetöös-
ande täitjana J. Tork, kes oli 1932/33. õppeaastani pe-
dagoogika proseminaride ja seminaride juhendajaks. Tema
poolt juhendatud proseminari temaatika puudutas õpetaja
isiksust ning õpilast.²⁴

1928/29. õppeaastast alates juhendas pedagoogika prose-
minare veel A. Koort. Ta luges pedagoogika ajalugu 6.
semestril ning peaaegu sama ulatuslikult ka küsimusi
üldisest kasvatusõpetusest, neli semestrit luges ta
kooliuuendusliku liikumise probleeme.

1931/ 32. õppeaastal lülitusid õppejõudude perre
J. Estam ja A. Elango. J. Estami loengud ning prosemina-
ride teemad puudutasid statistilisi uurimismeetodeid

²³ RAKA, f. 2100, nim. 5, st. 266, l. 20.

²⁴ Samas, nim. 4, st. 272, l. 9.

pedagoogikas ning keskkooli õppeainete didaktikat.

A. Elango juhendatud proseminaride temaatika haaras põhiliselt pedagoogilisi uuenduslikumisi, noorsoo psühholoogiat, esteetilist kasvatust.²⁵

Uliõpilased, kes taotlesid õpetajakutset või spetsialiseerusid pedagoogikale kui eriainele, said suhteliselt põhjaliku ettevalmistuse vastavalt selleaegse pedagoogika tasemele.

Esimesed sammud keskkooliõpetajate ettevalmistamiseks Tartu ülikoolis olid astunud.

²⁵ A. Roopalu, Pedagoogiliste..., lk. 41.

II peatükk

DIDAKTILIS - METOODILISE SEMINARI TEGEVUS

1. Didaktilis-metoodilise Seminari mõtte algatamine ja struktuur

Esti Kodanliku Vabariigi algaastaid hariduselus ise-loomustab ühe tahuna kvalifitseeritud eesti keeles õpetavate keskkooliõpetajate suur puudus¹, mida ei suudetud hoolimata kõigist rakendatud abinõudest esialgu likvideerida.

Et seda puudust leevendada, hakkas keskkooliõpetajate korrapärase ettevalmistusega tegelema Tartu ülikool.

Kuna Tartu ülikooli lõpudiplom ei andnud veel õpetajakutset, siis algatati 1920. aasta algul praktilise ettevalmistuse andmiseks õpetajakutse taotlejale ja õpetajate kutseliseks ettevalmistamiseks mõte Didaktilis-metoodilise Seminari loomisest.

Teoreetilise hariduse andmine pedagoogiliste ainete alal jäi filosoofiateaduskonna hooliks.

Didaktilis-metoodilise Seminari mõtte algatajaks oli pedagoogika professor Peeter Põld.

1922. aasta 9. septembril kinnitatigi haridusministri poolt keskkooliõpetajate kutseliseks ettevalmistamiseks Tartu ülikooli juures Didaktilis-metoodilise Seminari

¹ ORKA, f. 1108, nim. 3, st. 397, l.1, samas, nim. 5, st.110, l.9.

põhikiri.

Didaktilis- metoodiline Seminar asutati filosoofiateaduskonna juurde, selleks et tulevased keskkooliõpetajad end mitte ainult teoreetiliselt vaid ka pedagoogiliselt hariksid, eriti aga praktilis- metoodilises suhtes, nagu rõhutas professor Peeter Põld ühes oma kirjas Tartu ülikooli nõukogule.²

Nagu enamikel aladel, nii puudusid ka keskkooliõpetajate ettevalmistamise alal kogemused, eeskujud, sest ka mujal maailmas ei oldud täiesti rahul keskkooliõpetajate ettevalmistamise küsimuse lahendusviisiga.

Tuli luua oma süsteem, jälgida tema töötamist ja järk-järgult parandada ilmsiks tulnud puudusi.³

Kui 1922. aastal Tartu ülikoolis oli arutlusel küsimus, milliseid nõudmisi tuleks esitada tulevastele keskkooliõpetajatele- Didaktilis- metoodilise Seminarilõpetajatele (sel ajal hõlmasid keskkoolid ka gümnaasiumiklassid), siis asuti üksmeelselt seisukohale, et tulevikus tuleb õpetajatelt nõuda põhjalikku kõrgemat haridust oma erialal, laialdasi teadmisi kasvatuslikes distsipliinides ning kõrgetasemelist teoreetilist ja praktilist ettevalmistust nende kooliainetete metoodikais, mida keskkooliõpetaja kutse taotlejalil hiljem koolis tuleb õpetada.⁴

Neist seisukohtadest peeti keskkooliõpetajate ettevalmistamisel Didaktilis- metoodilises Seminaris kinni.

² RAKA, F. 2100, nim. 4, st. 135, l. 2.

³ Ülikooli diplom ei anna õpetajakutset. "Postimees", 17.V 1940, nr. 130.

⁴ G. Rägo, Keskkooli- ja gümnaasiumiõpetajate ettevalmistamisest. - "Varamu", 1939, nr. 6, lk. 639.

Kujundades plaane Didaktilis- metoodilise Seminari töö kohta, esitas professor Peeter Põld 6. juunil 1921. aastal ülikooli nõukogule ettepanekud pedagoogilise ettevalmistuse korraldamise kohta. Selle plaani kohaselt pidi pedagoogiline ettevalmistus seminaris kestma kaks ja pool aastat. Esimese pooleteise aasta jooksul oli tema plaanis kavandatud teoreetiliste distsipliinide õpetamine. Siia pidid kuuluma kolm üleüldist kolme semestritunniga kursust: 1) üleüldine pedagoogika ja didaktika 2) eksperimentaalne pedagoogika või pedagoogiline psühholoogia ja 3) pedagoogiline ajalugu ning seitse ühetunnilist erikursust: 1) füüsiline kasvatus 2) intellektuaalne kasvatus 3) moraalne ja usuline kasvatus 4) õppeplaani teooria ja õppeviisid 5) pedagoogiline teleoloogia 6) koolikorralduse põhimõtted ja 6) pedagoogiline patoloogia. Antud kursustele pidid lisanduma veel teaduslikud seminarid neile, kes taotlesid kõrgemat järku tunnistust. Peale nimetatute pidas prof. P. Põld vajalikuks veel psühholoogia, loogika, esteetika ja koolitervishoiu õpetamist. 5 Viimasele semestrile oli kavandatud tundide kuulamine ja arvustamine ning tundide andmine. Veel tegi prof. P. Põld ettepaneku pärast lõpetamist stažööriaasta kohta. Kuid seda plaani ei realiseeritud.⁶

⁵ RAKA, f. 2100, nim. 4, sü. 135, l. 2.

⁶ O. Prinitš, Matemaatikaõpetajate ettevalmistamisest Tartu ülikoolis aastail 1919-1940. - "Tartu ülikooli ajaloo küsimusi" nr. 5. Tartu, 1977, lk. 113.

Didaktilis- metoodiline Seminar kujunes välja kestusega üks aasta.

Õppejõude Didaktilis- metoodilises Seminaris ettelugemiseks ja didaktilisteks harjutusteks soovitas prof. P. Põld otsida paremate keskkooliõpetajate ja kogenenud õppejõudude hulgast.⁷

Kuigi 1922. aastal oli seminar kinnitatud avatuks, ei saanud siiski veel õppetööd alustada, õppetöö viibis kuni 1923. aasta sügissemestrini, sest 1922. aasta sügisel avaldasid ainult õige vähesed üliõpilased soovi antud seminari tööst osa võtta (viis loodusteadlast ja kaks matemaatikut) ja ka seminari õppejõud esinesid arvamusega, et osavõtta soovijad ei ole veel tarvilikult ettevalmistatud tööks seminaris.⁸

Osa Didaktilis- metoodilisele Seminarile 1922. aastaks kinnitatud krediidist otsustati ära tarvitada vastava metoodilise kirjanduse muretsemiseks.⁹

Keskkooliõpetaja kutset võisid alates 1923.aastast taotleda Didaktilis - metoodilises Seminaris filosoofia - , õigus-, matemaatika-loodus-, põllumajandus-, usu-, majandus-, ja arstiteaduskonna kehalise kasvatuse osakonna lõpetanud või erandina üliõpilased.

Filosoofiateaduskonnas nõuti keskkooliõpetaja kutse taotlejailt, et nad oleksid saanud ettevalmistuse ning teinud eksamid teaduskonna poolt välja töötatud korralduste

⁷ RAKA, f. 2100, nim.4, stl. 135, l.2.

⁸ Samas, nim.11, stl. 82, l.6.

⁹ Samas, l.1.

ja kavade järgi neljas aines. Kahest vastavas määruuses fikseeritud aineterühmast tuli valida kummastki kaks ainet.

Esimesse rühma kuulusid:

- 1) eesti keel ja kirjandus koos maailmakirjandusega
- 2) üldajalugu, eesti ning põhjamaade ajalugu
- 3) saksa keel
- 4) inglise keel
- 5) romaani keeled
- 6) slaavi keeled
- 7) ladina keel
- 8) filosoofia
- 9) pedagoogika.

Teise rühma moodustasid:

- 1) läänemere ja soome keeled
- 2) uraali keeled
- 3) indo- euroopa keeleteadus
- 4) eesti- ja võrdlev rahvaluule
- 5) muinasteadus
- 6) kunstiajalugu
- 7) etnograafia
- 8) kreeka filoloogia.¹⁰

Nagu nähtub loetelust oli võimalus küllaltki suureks valikuks.

Keskkooliõpetaja kutse taotlejad olid ainete valimisel kohustatud piirduma esijoones keskkooli õppeainetega, millesteks olid tunnustatud antud loetelust eesti keel ja kirjandus, üldajalugu, germaani filoloogia, inglise, romaani,

¹⁰ Üliõpilase käsiraamat, Tartu, 1931, lk.89.

slaavi, ladina ning kreeka filoloogia, filosoofia ja pedagoogika. Peaaineteks oli vaja valida kaks ülalnimetatud kooliainetest.

Soovitavaks peeti spetsialiseerumist rohkem kui ühes harus.¹¹ Ajaloolased omandasid ka kodanikuteaduse õpetaja kutse, õppides õigusteaduskonnas õiguse üldõpetust, avalikku õigust ja rahvamajandusteadust.

Õigusteaduskonna majandusosakonna lõpetanud või üliõpilased võisid omandada kaubanduslikkude ainete õpetaja kutse, õigusega õpetada rahvamajandust, raamatupidamist, kaubandusmatemaatikat, kaubanduslikku geograafiat, kaubateadusi ja kirjavahetust.

Arstiteaduskonna kehalise kasvatuse osakonna lõpetanud või üliõpilased võisid taotleda võimlemisõpetaja kutset.

Matemaatika - loodusteaduskonnas oli võimalik valida kahe kutseaine rühmituse vahel: esiteks matemaatika, kosmograafia ning füüsika; teise rühmitusse kuulusid: loodusteadus, keemia ja maateadus.¹² Teadusliku ettevalmistuse kava miinimumi moodustasid esimeses rühmituses järgmised ained: geomeetria, matemaatiline analüüs, algebra, rakendusmatemaatika, füüsika, meteoroloogia, astronoomia, mehhaanika ning elementaar matemaatika kõrgemalt vaatekohalt.

Teise rühmitusse kuulusid: botaanika, zooloogia, fü-

11 P. Põld, Kuidas meie hariduselu umbsõlme lahendada.

"Postimees", 19.VI 1924, nr. 162.

12 Üliõpilase, lk. 90.

sioloogia, keemia, füüsika, inimese anatoomia, mineraloogia, geoloogia, paleontoloogia, meteoroloogia ja geograafia.¹³

Tartu ülikooli lõpetanutel aga ka üliõpilastel põllumajandusteaduskonnast oli õigus omandada loodusteaduseõpetaja kutse, juhul kui nad matemaatika -loodusteaduskonnas vastavaid aineid olid õppinud ja nõutud eksamid ning praktikumid sooritanud.

Kuni 1932.aastani kuulus Didaktilis -metoodiline Seminar õppeasutusena filosoofiateaduskonna pedagoogika õppetooli juurde ja seminari juhatajaks oli pedagoogika professor.

1932. aasta 24. mai määruse alusel sai Didaktilis -metoodilisest Seminarist Haridusministeeriumi alluvusega asutus Tartu ülikooli juures ja tema finantseerimine toimus lahus ülikoolist.¹⁴

Seminari juhataja määrati ülikooli valitsuse poolt kolmeks aastaks ülikooli määraliste õppejõudude hulgast Didaktilis -metoodilise Seminari nõukogu poolt esitatud kandidaatide seast. Seminari juhataja kinnitati ametisse Haridusministeeriumi poolt. Juhataja ülesandeks oli korraldada seminari õpetegevust koos seminari nõukoguga. Juhataja äraolekul määrati ülikooli valitsuse poolt juhataja asetäitja seminari nõukogu liikmete hulgast.¹⁵

¹³ Haridusministeeriumi määrus keskkooliõpetjate kutse omandamise kohta Tartu ülikoolis 29.septembrist 1925."Riigi Teataja", 3.XI 1925, nr.169/170.

¹⁴ ORKA, f.1108, nim.5, sü.852, l.3.

¹⁵ RAKA, f.2100, nim.5, sü.277, l.92.

Esimeseks Didaktilis - metoodilise Seminari juhatajaks oli professor Peeter Põld (1923 - 1930), hiljem professor Konstantin Ramul (1930 - 1936) ja professor Gerhard Rägo (1936 - 1940).

Didaktilis - metoodilise Seminari organiseerimise perioodil, vastuseks Haridusministeeriumi järelepärimisele, kuidas oleks kõige otstarbekohasem korraldada seminari tegevust, kirjutas prof. Põld , et seminari tööd peab koos juhatajaga juhtima seminari nõukogu.¹⁶

Kuni 1932. aastani moodustasid Didaktilis - metoodilise Seminari juhatuse pedagoogika professor ja seminari nõukogu, kuhu kuulusid juhatajana pedagoogika professor ja liikmetena üks esindaja filosoofiateaduskonna ja üks esindaja matemaatika - loodusteaduskonna poolt ja metoodiliste ainete õpetajad.¹⁷

Nii näiteks kuulusid seminarsi nõukokku 1923. aastal: prof. P. Põld - juhatajana ja liikmetena: Rootsmann, Rägo, Kogermann, Kaho, Veski, Neugard, Rumma, Treiberg.¹⁸

Alates 1932 .aastast moodustasid Didaktilis -metoodilise Seminari nõukogu :seminari juhataja , üks esindaja igast teaduskonnast ja need metoodiliste ainete õpetajad, kes jooksva semestril täitsid seminaris õppeülesandeid.¹⁹

¹⁶ RAKA, f.2100 ,nim.4, sü.35, l. 12.

¹⁷ Samas, sü. 151, l.4.

¹⁸ Samas, nim. 11, sü. 82, l.7.

¹⁹ Haridusministeeriumi määrus kesk- ja kutsekooliõpetajate pedagoogilise ettevalmistuse kohta 24.maist 1932. "Riigi Teataja", 10VI 1932.

Seminari nõukogu korraldas Didaktilis - metoodilise Seminari tegevust ning otsustas kõik korraldusse puutuvad küsimused. Nõukogu koostas seminari eelarve, määras õppetülesanded kohase kvalifikatsiooniga isikutele metoodiliste ainete õpetamiseks, otsustas kutsetaotlejate vastuvõtmise seminari, arvustas kutsetaotlejate poolt seminaris tehtud töid, koostas iga õppeaasta möödumisel aruanded Didaktilis - metoodilise Seminari tegevuse kohta, tellis õppekirjanduse. ²⁰

Didaktilis - metoodiline Seminar jagunes vastavalt üksikutele õppeainetele osakondadeks, mida vastavate õppeainete metoodika õpetajad seminari juhataja näpunäidete ja seminari nõukogu korralduste kohaselt juhatasid.

Kõigil, kes soovisid taotleda keskkooliõpetaja kutset, tuli osa võtta seminari tööst.

Seminari võeti vastu omal erialal lõpetanud isikuid, erandina aga ka üliõpilasi, kes olid vähemalt 20. aastat vanad. Kuigi juba 1926. aastal avaldas prof. P. Põld arvamust, kas on ikka otstarbekohane võtta seminari vastu üliõpilasi. ²¹

Seminari astumisel nõuti üliõpilastelt, et nad oleksid kuulnud ära kõik vajalikud loengud ning sooritanud praktilised tööd ning teaduskonna eksamite kavasse nähtud eksamid. Nii näiteks pidi olema majandus-
teaduskonna üliõpilastel sooritatud enne seminari töö-

²⁰
² 1 RAKA, f. 2100, nim. 5, st. 277, l. 92.
2 samas, nim. 11, st. 82, l. 32.

dest osavõtmist järgmised eksamid: 1) poliitiline öko-
noomia (teoreetiline osa) 2) eramajandus 3) kauban-
dusõigus (üldkursus) 4) füüsika 5) üldtehnoloogia. ²²

Veel pidid kõik Didaktilis- metoodilisest Seminarist
osavõtjad olema sooritanud kutse- eeksamid loogikas,
psühholoogias, pedagoogikas ning koolitervishoius.

Et seminaristidel tugev alus oleks nii oma eriala-
netes kui ka pedagoogikas, täiendati vastuvõtu eeskir-
ju 1925. aastal uute nõuetega. Nende kohaselt nõuti
lisaks eelnenule veel eksameid pedagoogika ajaloo-
s ühes kodumaa kooli ajalooaga. ²³ Alates 1925/26. õppe-
aastast anti Didaktilis - metoodilisse Seminari vastuvõt-
misel eesõigus neile, kes oma õpingutes teistest kauge-
male olid jõudnud. ²⁴

Aasta - aastalt püüti täiendada seminari vastuvõeta-
vate taset.

1925. aastal esitas seminari nõukogu Haridusministeeriumile palve loa saamiseks korraldada seminari astujai-
le eksam eesti keele tundmise kohta, kuna mõned tule-
vastest keskkooliõpetajatest olid ilmutanud puudulikke
teadmisi eesti keelest. ²⁵

1933. aastal rahuldab Haridusministeerium selle palve
ja Didaktilis - metoodilisse Seminari astujailt hakatigi
edaspidi nõudma kirjalikku tööd eesti keelest. Määrati

²² RAKA, f. 2100, nim. 11, stl. 82, l. 25.

²³ ORKA, f. 1108, nim. 5, stl. 352, l. 244.

²⁴ RAKA, f. 2100, nim. 4, stl. 151, l. 30.

²⁵ Samas, nim. 5, stl. 277, l. 29.

kaks teemat, nendeks olid : "Mis põhjal valisin ma endale õppeaineks oma praeguse ala " ja " Keskkool, milles õppisin ".

Iga tulevane keskkooliõpetaja oli kohustatud esinema ka lühikese ettekandega vastava osakonna õppejõudude ees. ²⁶

Seminari astujad pidid sooritama kollokviumi didaktika ja kasvatusõpetuse tundmise kohta. 1933. aasta sügisest otsustati seminari astuda soovijatele korraldada enne vastuvõtmist katsed järgmise kava põhjal : 1) üldist laadi kirjalik töö; 2) kirjalik töö ja suuline kollokvium valitud ainete koolikursuse tundmises ; 3) ettekanne - tund üliõpilaste rühmale valitud ainete alalt ; 4) psühholoogilised testid. Peale katsete otsustati veel seminari vastuvõtmisel arvestada, esiteks ülikooliõpingute jooksul tehtud töö hinnangutega ja teiseks vastavate teaduskondade õppejõudude arvamustega (erilise küsimuslehe järgi). ²⁷

Didaktilis - metoodilises Seminaris oli võimalik omandada ka keskkooli joonistamise - ja joonestusõpetaja kutse isikutel, kes olid lõpetanud " Pallase " Kunstikooli või Riigi Kunsttööstuskooli rakenduskunstniku diplomiga.

²⁶ RAKA, f. 2100, nim. 11, stl. 84, l. 3.

²⁷ Samas, stl. 83, l. 81.

2. Didaktilis - metoodilise Seminari õppetöö

korraldus ja õppejõud

Keskkooliõpetajate praktiliseks pedagoogiliseks ettevalmistamiseks töötas 1923. - 1940. aastani Didaktilis - metoodiline Seminar, kus lähtuti õppetöö korraldamisel 9. septembril 1922. aastal vastuvõetud seminari põhikirjast, mida hiljem küll täiendati.

Õppetöö kestis Didaktilis - metoodilises Seminaris üks aasta. Kahe semestri vältel tuli tulevastel keskkooliõpetajatel omandada põhilised oskused, teadmised ning kogemused, mis olid tarvilikud tööks pedagoogina.

Esiialgu algas õppetöö sügissemestril 10. septembril ja lõppes 10. detsembril. Alates 1926. aastast algas õppetöö 10. ne päeva võrra hiljem, kestes seega 20. septembrist kuni 20. detsembrini. Põhjuseks oli see, et paljud Didaktilis - metoodilisse Seminari astujad tegid septembri alguses veel eksameid, millede sooritamine oli seminarist osavõtu üheks eelduseks.¹ Kevadsemestril algas õppetöö 20. jaanuarist ja kestis 10. maini.

1923. aasta sügissemestril alustati Didaktilis - metoodilises Seminaris tööd viies osakonnas, avati matemaatika, loodusteaduse, eesti keele, uute keelte ja ajaloo osakonnad.

8. septembriks 1923. aastal oli kindlustanud endale

¹ RAKA, f. 2100, nim. 4, st. 151, l. 11.

õiguse osa võtta Didaktilis - metoodilise Seminaritööst 21 isikut, seitsme isiku vastuvõtmise küsimus jäi esialgu lahtiseks.²

Töö keskkooliõpetajate ettevalmistamisel Didaktilis - metoodilises Seminaris seisnes põhiliselt metoodiliste küsimuste läbitöötamises arutluste ja referaatide, vähem loengute kaudu. Tundide arv üksikutes ainetes metoodika õpetamiseks kujunes järgmiselt: eesti keele metoodika - 2 tundi; filosoofia metoodika 1. tund; ajaloo metoodika 2 tundi; uute keelte metoodika 2 tundi; pedagoogika metoodika 2 tundi; loodusteaduse metoodika 2 tundi; keemia metoodika 1 tund; geograafia metoodika 2 tundi; matemaatika metoodika 2 tundi; füüsika metoodika 2 tundi; kosmograafia metoodika 1 tund; kaubanduslike ainetes metoodika 2 tundi nädalas.³

1923/24. õppeaastal otsustati esmajärjekorras pöörata peatähelepanu üldisematele küsimustele, hiljem aga üle minna eriainetes juurde.

Enamikel juhtudel pidasid üksikute osakondade juhatajad ainult sissejuhatuseks mõned loengud, et seminariste kõige tähtsamate küsimustega tutvustada või mõnda olulist probleemi eriliselt valgustada. Suuremal arvul peeti loenguid ainult ajaloo õpetamise metoodikas (1926/27. õppeaastal 30 tundi); kaubanduslike ainetes õpetamise metoodikas (1926/27. õppeaastal 15 tundi) ja füüsika õpetamise metoodikas (1926/27. õppeaastal 11 tundi).⁴

² RAKA, f. 2100, nim. 11, stt. 28, l. 8.

³ Samas, nim. 4, stt. 151, l. 20.

⁴ Samas, l. 21.

Iga aastaga vähenes loengute osatähtsus Didaktilis - metoodilises Seminaris. 1927/28. õppeaastal oli kõige rohkem loenguid taas ajaloo õpetamise metoodika alal - 16 tundi ning matemaatika, füüsika ja geograafia õpetamise metoodikas - 11 tundi.⁵

Seega oli loengute osakaal võrreldes teiste õppeviisidega suhteliselt väike.

Peatähelepanu keskkooliõpetajate ettevalmistamisel seminaris oli asetatud metoodiliste küsimuste läbitöötamisele seminaristide poolt, mis toimus põhiliselt arutluste ja referaatide kaudu.

Loengute ja referaatide abil omandasid seminaristid sissejuhatuse oma aine õpetamise metoodika teoreetilistesse põhiküsimustesse.

Didaktilis - metoodilisest Seminarist osavõtjad koostasid referaate õppeviiside, kehtivate õppeplaanide, õpikute ja õppevahendite kohta.⁶ Referaatide arv osakondade kaupa ja erinevate õppeaastate vältel oli mitmesugune. 1924/25. õppeaastal esines eesti keele, matemaatika, füüsika, kosmograafia, loodusteaduse ja keemia osakonnas iga vastava osakonna seminarist ühe referaadiga; matemaatikas nõuti aga väga põhjalikku referaati. Ajaloo ja geograafia osakonna üliõpilased pidid esitama kaks referaati. Uute keelte osakonnas oli referaati-

⁵ RAKA, f. 2100, nim. 4, st. 151, l. 30.

⁶ L. Hone, Inglise keele õpetajate ettevalmistamisest Tartu ülikoolis. - "Tartu ülikooli ajaloo küsimusi" nr. 7, Tartu, 1977, lk. 68.

de kirjutamine sel õppeaastal veel vabatahtlik ja selle osakonna seminaristidelt laekus ainult kolm referaati.⁷

Järgnevatel õppeaastatel muutus referaatide kirjutamine kõigis osakondades kohustuslikuks. Enamikel juhtudel pidid seminaristid edaspidi ühetunnilistes ainetes esitama ühe referaadi, kahtunnilistes ainetes kaks referaati.⁸ Üksikutel õppeaastatel nõuti lisaks pikematele referaatidele või siis nende asemel mitut lühemat (pedagoogikas, matemaatikas).

Referaadid esitati peamiselt kirjalikult.

Didaktilis - metoodilisest Seminarist osavõtjad olid kohustatud vähemalt üht õpikut oma eriala metoodikas põhjalikumalt tundma õppima. Pärast tutvumist antud õpperaamatutega toimus nende üle arutelu, mida korraldati mitmel viisil: analüüsiti ühiselt mõningaid õpperaamatuid või lubati siis igal seminaristil teatav arv raamatuid individuaalselt läbi töötada. Tulemused õpperaamatute tundmaõppimise kohta esitati suuliselt konspekti abil või kirjalikult.

1923/24. õppeaastal nõuti füüsikas õpperaamatu analüüsi asemel mõne füüsikapeatüki ettevalmistamist koos vastavate katsete korraldamisega, üks õpperaamat analüüsiti aga hiljem ühiselt läbi.⁹

Kuid juba seminari esimehel tegevusaastal märgiti ühe takistava asjaoluna metoodilise kirjanduse vähesust.

⁷ RAKA, f. 2100, nim.4, st.151, l. 17.

⁸ Samas, l.30.

⁹ Samas, nim.5, st.277, l.6.

Sellest püüti üle saada õppejõudude isiklike raamatute abil. Veel märgiti mitmete seminarist osavõtjate kooramatust teiste töödega. Osakondades, kus osavõtjate arv kõige suurem oli, kurdeti ajapuuduse üle, sest kahe tunniga nädalas kõiki töid, mis kavatsatud oli, läbi viia ei suudetud. Sel põhjusel tuli lisatunde juurde võtta.¹⁰ Järgnevatel õppeaastatel suurema osavõtjate arvuga osakondades alustati tööd rühmiti.

Keskkooliõpetajate praktiline ettevalmistus polnud mõeldav ainult auditooriumis. Kuna oskust tööks ei omandata raamatute järgi õppides vaid praktiseerides reaalses miljöös, siis ka keskkooliõpetajate rahuldav kutseline ettevalmistus polnud mõeldav ilma praktikata koolis.

Diktaktilis- metoodilisest Seminarist osavõtjad käisid praktiliste kogemuste omandamiseks kuulamas ja andmas õppetunde.

Tundide kuulamine ja proovitundide andmine toimus kohalikes keskkoolides või erakoolides kui selleks seminari juhtkond eelnevalt kooli juhtkonnaga kokku oli leppinud. Seminari juhtkonnal oli õigus õpetuse tundma õppimist ka algkoolides kohustuslikuks teha.¹¹ Tunde püüti kuulamas käia Tartu paremates keskkoolides, nagu näiteks Seminari reaalkoolis ja Treffneri gümnaasiumis.¹²

Tunde käidi kuulamas põhiliselt väiksemates rühmades või siis üksikult. Suurem osa määratud tundidest kuula-

¹⁰ RAKA, f. 2100, nim. 5, st. 277, l. 6.

¹¹ Samas, nim. 4, st. 151, l. 4.

¹² Samas, nim. 11, st. 82, l. 8.

ti esimesel semestril. Seminaristidega koos käisid kogunud keskkooliõpetajate tunde esialgu jälgimas ka metoodiliste ainete õpetajad.

Kuulataivate tundide arv oli igal õppeaastal ja kõigis osakondades kindlaks määratud.

1923/24. õppeaastal oli kuulataivate tundide arvuks 80, välja arvatud uute keelte osakond, kus nõuti ainult 35 tundi. 1924/25. õppeaastaks oli tundide arv vähenenud. Igal seminarist osavõtjal oli tarvilik kuulata tunde järgneval arvul: loodusteaduse osakonnas 60 tundi (30 tundi loodusteadust, 15 tundi geograafiat ja 15 tundi keemiat). Matemaatika osakonnas 60 tundi (30 tundi matemaatikat, 20 tundi füüsikat ja 10 tundi kosmograafiat).
✓ Ajaloo osakonnas 10 tundi filosoofilisi aineid, 10 tundi kodanikuteadust, 40 tundi ajalugu, kokku 60 tundi. Kuna paljud töötasid mitmes osakonnas korraga, siis vähendati neil tundide arvu, näiteks uute keelte ja ajaloo osakonnas õppijale 70 tunni peale (40 tundi ajaloo osakonnas ja 30 tundi keelte osakonnas) . 13

Kõikide kuulatud tundide kohta nõuti märkmete tegemist, mida tõestasid asjaomase kooli õpetajad allkirjaga. 14

Kuulatud tundide kohta korraldati seminari koosolek, kus kõik ühiselt läbi arutati. Ajaloos võeti eraldi selles mõttes läbi terve tsükkel(4 tundi), matemaatikas 2 tsükliit.

13 RAKA, f. 2100, nim. 11, st. 82, l. 15.

14 Samas, nim. 5, st. 277, l. 7.

Tundide põhjal, mida oldi käidud kuulamas, koostati aruanne mõne tsükli kohta. Matemaatikas kahe tsükli (5 - 6 tundi), füüsikas ühe tsükli või vähemalt kahe kuulatud tunni kohta. Maateaduses ja loodusteaduses koostati tundide kohta referaat. Ajaloos, eesti keeles esitati aruanne suusõnaliselt iganädalasel osakonna koosolekul. ¹⁵

Kui antud aruanne oli tunnistatud rahuldavaks, siis võis seminarist asuda ise proovitunde andma. Proovitudunde andmine algas üldiselt teisel poolaastal. Tundide andmise koha võis iga seminarist ise valida, mille tõttu siis ka ained selle järgi kujunesid, mis vastavas klassis parajasti käsitlusel oli.

Proovitudunde arv, mis seminaristid kohustatud olid andma, oli 1924/25. õppeaastal eesti keeles, ajaloos, uutes keeltes, füüsikas, matemaatikas, maateaduses, loodusteaduses 2 tundi, kosmograafias 1 tund. ¹⁶

Enne ametlikke proovitunde koolis, korraldati omavahe-
liste tundide andmist seminaristide keskel geograafias, füüsikas, loodusteaduses neile, kes varemalt koolis ei olnud õpetanud.

Kuna Didaktilis - metoodilisest Seminarist osavõtjate hulgas pidevalt tõusis selliste isikute osakaal, kes ei olnud koolis veel töötanud, siis hakati üha enam tähelepanu pöörama tunnikonspektide koostamisele ja tundide ettevalmistamisele.

¹⁵ ORKA , f. 1108; nim.5, st.352, l. 246.
¹⁶ Samas, l. 247.

Paljudel juhtudel andsid seminaristid enne ametliku proovitundi samas klassis eelnevalt ühe tunni. Nõuti ka, et seminaristid vastava õpetaja juures eelmist tundi kuulaksid, et siis oma proovitundi sellega õieti siduda oskaksid.

Proovitundide kohta nõuti mitmes osakonnas kirjaliku konspekti. Proovitundides viibisid samuti teised seminaristid, metoodik, antud aine õpetajad ning mõningatel juhtudel ka kooli direktor. Proovitundide tulemused arutati hiljem ühisel seminari koosolekul läbi ja hinnati. Seminaristid, kellel mõni proovitund ei õnnestunud, pidid veel ühe proovitunni andma. ¹⁷

Seoses proovitundide andmisega koolis selgus, et mõningatel juhtudel seminaristid tundsid puudulikult kooliprogrammi kuuluvat materjali. Et seda puudust parandada, hakati alates 1929. aastal seminari esimestel nädalatel korraldama kollokviume keskkooli ainete tundmise kontrollimiseks.

Praktiliste kogemuste paremaks omandamiseks soovitati seminaristidel täita võimaluse korral ajutise õpetaja kohustusi, praktiseerida õppevaheaegadel, eriti väljaspool Tartut.

Kuid kahjuks oli enamikel ainealadel side kooliga eeltatavast nõrgem. Nii mitmedki koolide juhatajad nägid Didaktilis - metoodilisest Seminarist osavõtjaid, kes tunde küllastasid kui tüütuid ja soovimatuid külalisi

koolile. 18

Antud küsimuse lahendamisele ja seminaris õppijate oskuste suurendamisele püüti kaasa aidata 1934. aastal Tartu Pedagoogiumi juures keskkooli avamisega, mis pidi hakkama täitma Didaktilis - metoodilise Seminari harjutuskooli ülesandeid. Harjutuskooli avamine oli küll suureks sammuks edasi, kuid tema asutamisel ei arvestatud kaugemaid perspektiive. Harjutuskooli avamine kandis juhuslikkuse ilmet, keskkool asutati lihtsalt soodsa konjunkturi tõttu ülikooli soove arvestades. 19

Harjutuskoolis pidid seminaristid saama 1) praktika klassijuhatamises, selleks tutvusid seminaristid klassijuhatajate töökavadega, kuulasid ja andsid klassijuhatajate tunde, abistasid klassijuhatajaid klassiõhtute ettevalmistamises ning korraldamises ja muus töös 2) praktika raamatukogu töös, milleks tutvuti raamatute katalogiseerimisega, raamatute laenutamise, raamatukogu töö korraldamisega 3) tutvuti koolikoperatiivi ja ühisköögi korraldusega 4) kuulati oma eriala ainetunde ning võimaluse korral ka teiste erialade tunde 5) tutvuti kooli korraldamise korraldusega ja mõne õpilasringi (kirjanduse, draama, loodusloo, ja teiste) tegevusega. 20

18 J. Tork, Keskkooliõpetajate ettevalmistusest. - " Eesti

Kool ", 1932, nr. 2, lk. 115.
19 E. Jaanvärk, Keskkooli - ja gümnaasiumiõpetajate praktilisest ettevalmistusest. " Uus Eesti ",
22.II 1937, nr. 53.

20 RAKA, f. 2100, nim. 4, st. 135, l. 213.

Aasta - aastalt tõusis seminari vastuvõetavate tase, kuid selleks oli vaja teha palju tööd. Väga oluline oli, et teostataks õpetajakutsele vastavate isikute valik. Seminari astujate selektsiooni küsimus kerkis päevakorda juba seminari esimestel aastatel.

Selektsiooni võimalus avanes selleks alles vormilise aluse loomisega, nimelt keskkooli - ja kutsekooli-õpetajate pedagoogilise ettevalmistuse määruse avaldamisega 1932. aastal.

1927/28. õppeaastal oli Didaktilis - metoodilise Seminari nõukogu koosolekutel mitmel korral päevakorras seminarist osavõtjate keskel selektsiooni teostamisteede otsimine. Selle küsimuse lahendamiseks valitud komisjoni tegevuse tulemusena otsustati: 1) nõuda seminari astujailt nende isikute ja võimetega tutvumiseks täielikku elulookirjeldust 2) ülevaadet kogu ülikoolis tehtud tööde üle, ühes vastavate hinnangutega. ²¹

Loodusteadlastele korraldati alates 1925. aastast igal kevadel õpetatud aedniku (esialgu Botaanikaiaia ülemaedniku W. Boerneril) juhatusel 24 tunniline kursus praktilises taimekasvatuses ja kooliaia korraldamises. ²²

Kuna selgus, et Didaktilis - metoodilise Seminari keemia osakonna üliõpilaste puudus vilumus praktiliste tööde sooritamisel ning katsete teostamisel, siis eraldati 1925. aastast 35 tundi keemia katsepraktikumideks.

Katsepraktikume juhtis assistent H. Karro, prof. P.

²¹ RAKA, f. 2100, nim. 4, stl. 151, l. 34.

²² samas, l. 16.

Kogermanni järelvalvel.²³ Alates 1930/31. õppeaastast juhtis praktikume assistent H. Raudsepp.

Õpetajakutsele ettevalmistujad õppisid täpselt sama kava järgi kui teaduslikule kutsele ettevalmistuvad üliõpilased. Seminaristidel, kes olid astunud Didaktilis - metoodilisse Seminari üliõpilastena, langes seminaris õppimise aeg kokku suurte ülikooli lõpueksamitega.²⁴

Teaduskonnad, kus said oma ettevalmistuse enamik keskkooli õpetajaist, läksid õppekavade ja eksaminõuete koostamisel eri teid. Filosoofiateaduskonnas olid õppekavad rajatud maksimaalse stuudiumivabaduse printsiibile. Matemaatika - loodusteaduskond seevastu püüdis 1928. aastast peale õppekava rajada aine tähtsuse printsiibile.

Kummagi teaduskonna õppekavad erinesid oma suunalt ka teises olulises osas. Uutes, 1938. aasta õppekavades püüdis matemaatika - loodusteaduskond veel enam hoolt kanda üliõpilaste oskusliku külje eest. Nii oli seal õpetajakutse taotlejale kohustuslike ainetena järgmised: matemaatika algpraktikum, kaubandusaritmeetika algpraktikum, füüsikalise katsetehnika praktikum jne., kõik need distsipliinid aitasid kindlustada vajalikke oskusi tööle asumisel.

Filosoofiateaduskond jäi endistele seisukohtadele : hoolitsedes eeskätt selle eest, mis oli vajalik tulevasele uurijale, vähe arvestades nende vajadusi, kes pärast teaduskonna lõpetamist asusid tööle keskkooliõpe-

²³ RAKA, f. 2100, nim. 4, st. 151, l. 67.

²⁴ V.E. Poissman, Meie keskkooli probleem. - "Kasvatus", 1933, nr.3, lk.101.

tajatena. ²⁵

Oluline erinevus oli ka matemaatika - loodusteaduskonna ja filosoofiateaduskonna õpetamise süsteemis. Matemaatika - loodusteaduskonnas oli õppejõudude töökoormuse tabeliga kindlaks määratud, missugust ainet ja aineosi iga õppejõud pidi õpetama, oli püütud igati anda üliõpilastele süstemaatilist õpetust ja seda nii, et ta oma lühikese stuudiumi ajal saaks süstemaatilise, harmoonilise hariduse. Filosoofiateaduskonnas puudus aga õppekoormuse tabel. ²⁶

Kui 1923. aastal oli Didaktilis - metoodiline Seminar avamata jäänud osavõtjate vähesuse tõttu, siis järgnevatel aastatel suurenes iga aastaga seminarist osavõtjate arv, 1929. aastaks oli kõik keskkooliõpetajate kohad koolides täidetud. ²⁷ Ja peagi võis rääkida juba õpetajate üleproduktioonist.

1929. aastaks oli Didaktilis - metoodilisest Seminarist osavõtnuid 295. Kusjuures osavõtnute arv oli muutunud võrreldes esimeste aastatega ligi kuue kordseks. 25 -st osavõtjast õppis metoodilisi aineid filosoofiateaduskonna alal 158 naist ja 51 meest, kokku 209 isikut, matemaatika - loodusteaduskonna alalt 38 naist ja 36 meest, kokku 74 isikut, usuteaduskonna alalt 3 meest ja 4 naist, kokku 7 isikut, majandusteaduskonna alalt

²⁵ G. Rägo, Keskkooli- ja gümnaasiumiõpetajate ettevalmistusest.- "Varamu", 1939, nr.6, lk.640.

²⁶ Samas

²⁷ RAKA, f.2100, nim.4, st.151, l.66.

1 meesja 4 naist, kokku 5 isikut.²⁸

Ülevaate Didaktilis - metoodilisest Seminarist osavõtjatest esimese kuue õppeaasta vältel annab alljärgnev tabel :

õ.-a.	kokku	mehi	naisi
1922/24	30	9	21
1924/25	37	10	27
1925/26	38	11	27
1926/27	56	19	37
1927/28	49	15	34
1928/29	85	28	57
<hr/>			
Kokku:	295	91	204

Nagu tabelist selgub moodustasid enamuse seminarist osavõtjaist naised.

Ülevaate Didaktilis - metoodilisest Seminarist osavõtjate kohta osakondade kaupa tema 16. aastase tegevuse vältel kuni 1939. aastani annab tabel l.²⁹ Antud tabelist selgub, et selle aja jooksul töötasid matemaatika, füüsika, kosmograafia ja loodusteaduse, geograafia, keemia, osakonnad ilma vaheaegadeta. Kõige enam osavõtjaid oli eesti keele osakonnas - 189 ja filosoofia osakonnas - 157.

Osakondade läbilõikes, nii palju kui arhiivimaterjalid võimaldasid, näitab osavõttu seminarist tabel la.³⁰

²⁸ Eesti Vabariigi Tartu Ülikool 1919-1929. Tartu 1929, lk. 196.

²⁹ G. Rägo, Keskkooli..., lk. 641.

³⁰ RAKA, f. 2100, nim. 4, sü. 135, samas, sü. 151, samas, nim. 5, sü. 277.

Tabel 1

Osavõtt DMS -st 1923 -1939

DMS haru	mitu lendu andnud	mitu inimest osa võtnud
ajalugu	13	129
kodanikuõpetus	9	60
eesti keel	14	189
uued keeled	3	32
inglise keel	12	154
saksa keel	12	136
prantsuse keel	6	14
vene keel	3	12
vanad keeled	2	12
usuõpetus	7	40
matem., füüs., kosmogr.	16	98
loodust., geogr., keemia	16	102
filosoofia	13	157
pedagoogika	11	89
joonestamine	2	11
kaub.ained	5	24
põllumaj.ained	2	27

Osavõtt DMS - st 1923 - 1935

DMS osakond,	mitu inimest osa võtnud											
	23/24	24/25	25/26	26/27	27/28	28/29	30/31	31/32	32/33	33/34	34/35	
Eesti keel	3	10	6	17	14	26	18	21	24	5		
Uued keeled	6	9	9	10	16	28	26	40			16	
Vene keel						3	10					
Filosoofia			9	13	14	25	14	27	18		9	
Usuõpetus			4			4	4		15	10	6	
Pedagoogika				9	5	16	15	13	17			
Ajalugu	4	6	9	}	10	}	18	15	16	24		
Kod.tead.							4			3		
lood.tead.	5	}										
maatead,			7	5	7	6	4	8	6	7	6	6
keemia	2											
matem.	}											
füüsika.		10	6	5	8	4	6		9	3		
kosmogr.												
kaub.a.-d.				5			5	4	6			
põllumaj.									16			
vanad keeled						3					5	

Uhtlasi tuleb silmas pidada, et mitmed Didaktilis - metoodiliselisest Seminarist osavõtjad töötasid üheaegselt mitmes osakonnas. Tabeli põhjal võib järeldada, et kõige enam osakondi töötas sellel ajavahemikul 1928/29. ja 1929/30. õppeaastal - 10.

1923. aastal, mil Didaktilis -metoodiline Seminar tööd alustas, puudus nagu teistelgi aladel, ka seminaril vajalik õppejõudude kaader. Enamik endistest õppejõududest polnud saanud metoodilist ettevalmistust ja mitmed, kelle poole pööruti, ei soovinud endale võtta vastutust tulevaste keskkooliõpetajate ettevalmistuse eest.³¹

Probleemile leiti aga peagi lahendus. Rida Tartu ülikooli väljapaistvaid õppejõude, kes pikemat või lühemat aega olid tegelenud metoodiliste küsimustega ja varemalt töötanud keskkooliõpetajatena, rakendati tööle Didaktilis -metoodilisse Seminarini. Metoodiliste ainete õpetajatena kasutati ka paremaid Tartu keskkoolide õpetajaid ja juhatajaid.

Didaktilis - metoodilise Seminarini struktuurist sõltuvalt olid õppejõud aga ajutised tööjõud.

Iga aasta kolme kuu jooksul eksisteeris ainult juhataja. Alles oktoobris määras ülikooli valitsus seminarini juhataja ettepanekul pedagoogilise kvalifikatsiooniga isikutele õppeülesanded metoodiliste ainete õpetamiseks üheks või kaheks semestriks, koormusega üks või kaks tundi nädalas.³²

³¹ G.Rägo, Keskkooli..., lk.641.

³² Haridusministeeriumi määrus kesk- ja kutsekooliõpetajate pedagoogilise ettevalmistuse kohta 24.maist 1932.- "Riigi Teataja", 10.VI 1932, nr. 48.

1921. aastal oma kirjas Haridusministeeriumile professor Peeter Põld põhjendab, miks ta peab vajalikuks, et üksikud metoodika õppejõud ainult teatavaks ajaks õpetesanded saavad sellega, et seminari osakondade juhtijaks saada sel viisil osavaid ja elavaid isikuid, kes õppeviiside ja uuendustega sammu peaksid. 33

Uliõpilaste poolne kriitika pidas Didaktilis - metoodilises Seminaris tehtud töö üheks nõrgaks küljeks aga osakondade õpetajate endi moodsa hariduse puudulikkust, kuna " Didaktilis - metoodilise Seminari osakondade juhatajaks on isikud, kes peamiselt on saanud teadusliku ettevalmistuse oma eriaine alal, aga mitte pedagoogikas ". 34 Kuid pidades silmas seminari õppejõudude kaadri poolt tehtud ulatuslikku tööd keskkooliõpetajate ettevalmistamisel, leiti, et selle kriitikaga ei saa sugugi nõustuda.

Didaktilis - metoodilise Seminari tegevuse vältel, teaduslikes seminaris rida väljapaistvaid õppejõude, neist paljudel oli suuri teeneid seminari töö organiseerimisel ja korraldamisel.

Eesti keele metoodika õppejõuks oli Johannes Volde-mar Veski (1873 - 1968), kes töötas seminaris 1923/24. õppeaastast kuni 1936/37. õppeaastani. 1939/40. õppeaastal oli eesti keele metoodika õppejõuks õpetaja A. Vaigla. Matemaatika metoodikat õpetas 1923/24. õppeaastast kuni

33 RAKA, f. 2100, nim. 4, sü.135, l.6.

34 V.E. Poissman, Mõtteid keskkooliõpetajaist ja nende ettevalmistusest. " Uliõpilasleht", 11. III 1933, nr.3.

1928/29. õppeaastani ja taas 1933/34. õppeaastast kuni Didaktilis - metoodilis Seminari tegevuse lõpuni prof. Gerhard Johannes Rägo (1892 - 1968).

1930/31. õppeaastast kuni 1932. aastani töötas matemaatika metoodika õppejõuna dotsent J. Nuut (1892-1952).

Füüsika metoodika õppejõuks oli esialgne keskkooliõpetaja, hiljem vanem assistent E. Neugard, kes võttis Didaktilis - metoodilise Seminari tööst osa keskkooliõpetajate ettevalmistamisel kogu seminari tegevuse vältel, välja arvatud õppeaasta, mil see osakond ei töötanud.

Kosmograafia metoodika õppejõud professor D. Rootsmann oli õppetööga Didaktilis - metoodilises Seminaris seotud kogu seminari tegevuse vältel.

Keemia õpetamise metoodika õppejõuks oli professor Paul Kogermann (1891-1951), kes õpetas seminaris selle avamisest kuni 1936. aastani, millal ta siirdus Tallinnasse. 1939. aastal määrati ta haridusministriks.

1925. aastast juhendas keemia katsepraktikume H. Karro.

1930. aastast juhendas keemia katsepraktikume aga assistent H. Raudsepp.

1936/37. õppeaastast töötas keemia metoodika õppejõuna professor A. Paris.

Loodusteaduse õpetamise metoodika õppejõuks oli Didaktilis - metoodilise Seminari tegevuse esimesest aastast alates mag. J. Rumma, kes õpetas ka maateaduse metoodikat kuni 1925/26. õppeaastani. 1924. aastast asendas mag. J. Rummat loodusteaduse metoodika alal professor

H. Kaho, kes oli seminari õppejõuks kuni selle tegevuse lõpuni 1939/40. õppeaastal, mil ta täitis ka rektori kohustusi.

Maateaduse õpetamise metoodika õppejõuks oli 1936. aastast alates dotsent Eduard Markus. Dots. E. Markus alustas tööd seminaris 1926/27. õppeaastast, millal ta täitis geograafia metoodika õppejõu kohustusi. Dots. E. Markus töötas seminaris kuni 1940. aastani.

Uute keelte metoodika õppejõuks oli 1923/24. õppeaastal õppejõu puudusel seminari juhataja professor Peeter Põld (1878 - 1930). Kuid juba järgmisest aastast leiti vastav õppejõud : professor H. Mutchmann, kes töötas seminaris 1932. aastani.

Inglise keele metoodikat luges 1933/34. õppeaastast kuni 1940. aastani Johann Estam (1891-1955), 1936/37 õppeaastal luges ta ka prantsuse keele metoodikat. Saksa keele metoodika õppejõuks oli 1933. aastast kuni 1937. aastani E. Jaanvärk, 1938. aastast kuni 1940. aastani Kobolt.

Vene keele õpetamise metoodika õppejõuks oli 1927/28. õppeaastal eradotsent W. Stein, alates 1928. aastast aga kuni 1938. aastani lektor B. Pravdin.

Vanade keelte metoodikat õpetas alates 1928. aastast kuni 1938. aastani professor P. Haliste.

Filosoofia propedeutika metoodika õppejõuks oli 1925. aastast alates psühholoog Konstantin Ramul (1879-1975) (professor 1928. aastast). Kuna õppetöö toimus sellel alal mitmes rühmas osavõtjate rohkuse tõttu, siis oli õppetülesande täitjaks professor K. Ramuli kõrval mit-

metel aastatel eradotsent W. Freymann.

Ajaloo õpetamise metoodikat õpetas 1924/25. õppeaastal P. Treiberg (Tarvel) . Alates 1925/26. õppeaastast täitis neid kohustusi Tartu reaalkooli õpetaja Johannes Adamson, kes õpetas ühtlasi ka kodanikuteaduse metoodikat.

Usuõpetuse metoodika õppejõuks oli 1925. aastast kuni 1936. aastani prof. J. Köpp.

Pedagoogika õpetamise metoodikat luges alates 1926. a. dir. J. Tork, kes täitis õppeülesannet seminaris kuni 1940. aastani.

Praktilise pedagoogika metoodika õppejõuks oli 1936/37. õppeaastal dir. Villem Raam.³⁶

Joonistamise õpetamise metoodika õppejõu ülesandeid täitis " Pallase" kunstikooli õpetaja J. Nõmmik.

Seminari esimeste õppejõudude tegevuse otsese või kaudse töö viljana anti välja võrdlemisi ulatuslik eesti keelsete õpperaamatute kogu. Enamik seminari väljapaistvamatest õppejõududest oli abiks koolide õppekavade väljatöötamisel.

Seminari õppejõudude tõhusa töö tulemusena sai ettevalmistuse aastail 1923 - 1938 1223 keskkooliõpetajat.³⁷

³⁶ RAKA, f.2100, nim.4, st.135, samas, st.151, samas, nim.5, st. 277, nim.11, st.82 - 84.

³⁷ A. Hoopalu, Pedagoogiliste ..., lk.27.

3. Didaktilis - metoodilise Seminari reorganiseerimise plaanid

Kesk- ja kutsekooliõpetajate ettevalmistamiseks kehtestatud kord kodanlikus Eestis oli kohandatud maksvale ühiskondlikule konjunkturile ja pidi seda kindlustama, sest kodanlus nõudis noorsoo kasvatajatelt kapitalistliku korra, selle tulevikuperspektiivide tingimusteta tunnustamist.

Kuid juba 1930. aastate algul ilmes keskkooliõpetajate ettevalmistamise süsteemis kodanlusele ohtlikke lünki. Kui järgnevatel aastatel Haridusministeeriumi poolt antud seaduste ja määrustega püüti süsteemi muutmata keskkooliõpetajate ettevalmistamist tõsta esitatud nõuete tasemele, ei suudetud likvideerida kodanluse nõudmiste ja tegelikkuse vahelist lõhet.¹

Ka Didaktilis - metoodilise Seminari tegevuses ja töö tulemustes oli ilmnenu puudusi, mille tagajärjel said keskkooliõpetaja kutse mitmed seminari lõpetajad, kes ei olnud kodanlusele vastuvõetavad.

Keskkooliõpetajate ettevalmistamise süsteemis ilmnenu puuduste likvideerimine nõudis aga küllaltki suuri organisatsioonilisi ümberkorraldusi.

Keskkooliõpetajate ettevalmistamise ja Didaktilis- metoodilise Seminari töö reorganiseerimise tagamõte kandis ilmselt poliitilist iseloomu.²

¹ K.Kotsar, Pedagoogiline Instituut Tartu ülikooli juures (1940-1941). - "Nõukogude pedagoogika ja koel" XII, Tallinna, 1975, lk.95.

² Samas, lk.97.

Sõjajärgse revolutsioonilise kriisi ja kapitalismi ajutise stabiliseerumise perioodi algaastaid (1920-1929) iseloomustanud hariduselu demokratiseerimise taotlused avaldasid teatavat mõju õpetajate ettevalmistamise süsteemile, mis väljendus klassiharidusele iseloomulikus kodanike täielikus juriidilises võrdsuses keskkooliõpetaja kutse saamisel.

Formaalseid takistusi ei tehtud sel perioodil vasematest kihtidest põlvnevatele isikutele. Hirm õpetajaskonna täienemise ees proletarsetest kihtidest pärinevate isikute arvel kutsus esile aga peagi reaktsiooni pealetungi õpetajaid ettevalmistavatele asutustele, sealhulgas ka Didaktilis- metoodilisele Seminarile.³

1934-1940, mil kodanlus seadis oma hariduspoliitika eesmärgiks kodanliku natsionalismi ideedest vettinud väimse eliidi kasvatamise, jätkus kodanluse kriitika, eriti keskkooliõpetajate pedagoogilist ettevalmistust korraldava seminari aadressil, kus nõutavasuunaline kasvatustöö ja puhtpedagoogiline ettevalmistus ei rahuldanud enam kodanlust.

Hakati taotlema keskkooli teaduslikkude ainete õpetajate ettevalmistuse korraldamist.

Nendel asjaoludel, eeskätt aga 1936. aastaks lõpule viidud tagurliku koolireformiga algatas Haridusministeerium 1936. aasta lõpul keskkooliõpetajate pedagoogilise ettevalmistamise korra revideerimisele võtmise.⁴

Didaktilis- metoodilise Seminari reorganiseerimise kohta esitati mitmeid seisukohti ja plaane enne kui jõuti kind-

³ K. Kotsar, Pedagoogiline ..., lk.97.

⁴ Samas.

lale otsusele, et keskkooliõpetajate ettevalmistamiseks tuleb Didaktilis - metoodilise Seminari asemele luua tunnundvalt laiemate ülesannete ja painduvama organisatsiooniga Pedagoogiline Instituut.

Nagu märkis, selleaegne juhtiv koolitegelane J. Tork, ei seisnenud küsimus mitte nimes vaid sisus, selles kas jääda endise korralduse juurde või reformida. J. Tork märkis Didaktilis - metoodilise Seminari töö ja üldse keskkooliõpetajate ettevalmistamise puudusena üleproduktiooni, seoses puuduliku reguleerimisega.⁵

Seminari struktuuri ja töö ümberkorraldamisega seotud küsimused andsid arutlusainet ja mõtete väljattlemist nii ajalehtede kui ajakirjade veergudele. Paljud selleaegsed koolikorraldust juhtinud väljapaistvad isikud avaldasid omi seisukohti ja plaane keskkooliõpetajate ettevalmistuskorra paremaks korraldamiseks.

Direktor A. Kuks, avaldades omi seisukohti keskkooliõpetajate ettevalmistamise reorganiseerimise kohta, esitas kaks ettepanekut. Esiteks märkis ta, et üheaastane õppeaeg Didaktilis - metoodilises Seminaris on ebapiisav. Selle asjaolu parandamiseks soovitas ta Tartu ülikooli juurde luua Pedagoogiline Instituut kaheaastase kursuse ja oma harjutuskooliga. A. Kuks esitas ka teise omapoolse ettepaneku, kus ta soovitas Haridusministeeriumi koolivalitsusel võtta tulevased keskkooliõpetajad peale Didaktilis - metoodilise Seminari lõpetamist üheks aastaks oma kaitse alla. Selle ühe aast

⁵ J. Tork, Keskkooliõpetajate ettevalmistusest. - " Eesti Kool" , 1939, nr.2, lk.115.

ta joeksul soovitas A. Kuks oma plaanis tulevastele keskkooliõpetajatele korraldada ühiselt mõned kursused praktilisest pedagoogikast ja saata siis kohe nad praktiseerima tuntumate keskkooliõpetajate juurde kindlaks määratud kohustustega. Antud ettepaneku ühe positiivse joonena märkis A. Kuks, et see moodus tuleks Haridusministeeriumile väga odav. ⁶

Ka üliõpilased ise püüdsid esitada omi ettepanekuid selle kohta, kuidas otstarbekohasemalt teostada keskkooliõpetajate ettevalmistust Tartu ülikoolis.

Seisukorra parandamiseks soovitasid nad võtta keskkooliõpetajate ettevalmistus seminarist põhjalikule kaalumisele. Umbekorraldustes soovitasid nad esmajoones korraldada pedagoogilise ettevalmistuse mahu suurendamist ja süvendamist, ühtlasi õppetöö korraldamist sellistel alustel, et pedagoogiline osa õpingutest moodustas omaette terviku ja ei teinuks aineõpingute kõrvalt. ⁷

J. Käis, kes eelnevaltki oli sõna võtnud õpetajate ettevalmistusega seotud küsimustes, lähtus oma ettepanekus Didaktilis - metoodilise Seminari reorganiseerimise plaani kohta peamiselt pedagoogiliste ainete ettevalmistamisega seotud küsimustest, jättes tahaplaanile keskkooliõpetajate teadmiste põhjalikkuse ning ulatuslikkuse teaduslikes ainetes. J. Käis märkis, et seminar on teinud kahtlemata väga tänuväät tööd keskkooliõpetajate ettevalmistamisel. Põhjusena,

⁶ A. Kuks, Kuidas korraldada õpetajate ettevalmistust. "Uus Eesti", 22.II 1937, nr.53.

⁷ V.E. Peisman, Mõtteid keskkooliõpetajaist ja nende ettevalmistusest. "Üliõpilasleht", 11.III 1933, nr.3.

miks Haridusministeeriumil oleks vaja alustada keskkooliõpetajate ettevalmistamise põhjalikku reformi, tõi esile Käis Didaktilis - metoodilise Seminari põhimõttelise ja organisatsioonilise aegumise.⁸

Käis märkis veel keskkooliõpetajate ettevalmistuse ühe nõrga küljena pedagoogilis - kasvatuslikku osa, täheldades samas, et õpetajate pedagoogilise koolituse alahindamine pole levinud ainult seminaris, vaid et see on väga vana nähtus. J. Käis avaldas ka mitmeid ettepanekuid selle kohta, mis suunas oleks tarvilik tuua sisse uuendusi keskkooliõpetajate ettevalmistussüsteemi.

Esiteks asus ta seisukohale, et õpetajakutsele ettevalmistust oleks otstarbekohane alustada otsekohe pärast ülikooli astumist, samuti nagu seda teevad tulevased juristid, arstid ja teised. See oleks tähendanud õpetajakutsele ettevalmistumist erikava põhjal, mitte ülikooli üldise teadusliku kava alusel. See antud erikava pidi sisaldama ainult seda, mida vajab õpetaja ja oleks olnud vaba kõigist teadustest, mida keskkooliõpetaja oma kutsetöös ei vajanud.⁹

Teine alapunkt tema kavas puudutas õppetöö planeerimist õppekava järgi, mille kohaselt oleks tulevased keskkooliõpetajad, kes jäid kitsama eriala õpetajateks, saanud soliidse ettevalmistuse nelja aastaga. Neist neljast aastast oli kaks esimest kavandatud teaduslikele õpingutele, kaks viimast aastat aga pedagoogilistele aladele.

Kolmandaks soovitas J. Käis pedagoogilist ettevalmistust

⁸ J. Käis, Kooliõpetajate ettevalmistus. "Postimees", 23.II 1939, nr. 53.

⁹ Samas.

korraldada Pedagoogilises Instituudis. Opetajaks, Pedagoogilises Instituudis kavandas ta kaks aastat.

Selle, J. Käisi poolt väljatöötatud kava kohaselt pidid kõik tulevased keskkooli - ja gümnaasiumiõpetajad, vaatamata õpetatavale ainele saama ühesuguse ning võrdväärse pedagoogilise ettevalmistuse.¹⁰

1937. aasta jaanuaris avaldati keskkooli - ja gümnaasiumiõpetajate ettevalmistuskorra reorganiseerimise plaani põhijooned, kus oli lähtunud ühe suunana sellest, et õpetajakutsele ettevalmistumise aeg seminaris oli osutunud liiga lühikeseks ja sellest, et praktiseerima hakati alles pärast seminari lõpetamist. Võttes aluseks kõik need asjaolud, peeti vajalikuks õpetajakutsele ettevalmistujaile vastav eelpraktika korraldada nende õpetaja jooksul.

Haridusministeerium soovitas Didaktilis - metoodiline Seminar ümber nimetada ja organiseerida õpetajate instituudiks.¹¹

Haridusminister A. Jaakson pidas samuti tarvilikuks luua Tartu ülikooli juurde Pedagoogiline Instituut, et kindlustada keskkooli - ja gümnaasiumiõpetajate töömahukat ettevalmistust. Haridusminister soovitas Pedagoogilise Instituudi juurde koondada kahe laialivalguva organisatsiooniga ja teineteisega vähe koordineeritud tegevusega eriasutuse - Didaktilis - metoodilise Seminari ja Kutsekomisjoni.

¹⁰

¹¹ J. Käis, Kooliõpetajate ...
õpetajate ettevalmistamiseks avatakse 2 seminari ja 1 õpetajate instituut. "Õpetajate Leht", 29 I 1937, nr.4.

Haridusminister avaldas lootust, et keskendatud juhtimisega ja kaheaastase õppeajaga Pedagoogiline Instituut l. looks kindlama ja etstarbekohasema süsteemi õpetajate ettevalmistamiseks 2.aga ka nende edasiharimiseks.¹²

Seisukohta Didaktilis - metoodilise Seminari reorganiseerimise kohta võttis ka Õpetajate Koda. Õpetajate Koja juhatus avaldas arvamust, et keskkooliõpetajate ettevalmistamiseks oleks tarvis luua Tartu ülikooli juurde iseseisev pedagoogiline õppeasutus, millel oleks tingimata alaline juhataja ja püsiv õppejõudude kaader, kindel korraldus ja küllaldane varustatus. Uhtlasi soovitati Pedagoogilisse Instituuti vastu võtta ainult kõrgema haridusega isikuid.

Õpetajate Koja juhatus kaitses ka seisukohta, et keskkooliõpetaja tel pole tähtis niivõrd üksikainete meetodite kui just oma aine põhjalik tundmine. Sel põhjusel ei pidanud nad õigeks keskkooliõpetajate teadusliku ettevalmistuse osa alahindamist puhtpedagoogiliste ainete ja metoodika kasuks.¹³

1938. aasta Tartu ülikooli kavades järgnevas neljaks aastaks oli kavandatud õpetajate ettevalmistuse reorganiseerimist Pedagoogilise Instituudi kaudu.¹⁴

1939. aastal kinnitas Haridusminister professor Paul

¹² Haridusminister kooli ja hariduspoliitilistest küsimustest. "Õpetajate Leht", 13.VIII 1937, nr.32.

¹³ Keskkooli - ja gümnaasiumiõpetajate ettevalmistus teimugu Pedagoogilises Instituudis. "Õpetajate Leht", 3.II 1939, nr.5.

¹⁴ ORKA, f. R-14, nim.1, st.11, l.58.

Kogermann kavvatust teostada keskeoli - ja gümnaasiumiõpetajate ettevalmistamise reform Pedagoogilise Instituudi näol.¹⁵

Pedagoogilise Instituudi määruse ja Haridusministeeriumi ning Tartu ülikooli vahelise kokkuleppe projektide ettevalmistamine ja kooskõlastamine kestis aga veel 1940. aasta 12. märtsini.

27. märtsil 1940. aastal kirjutas haridusminister P. Kogermann alla määrusele, millega 1. aprillist 1940. aastal loodi Tartu ülikeoli juurde Pedagoogiline Instituut. Samast ajast lõpetas oma töö Didaktilis - metoodiline Seminar ja kaotas kehtivuse 24. mai 1932 kesk - ja kutsekooliõpetajate pedagoogilise ettevalmistuse määrus.¹⁶

25. aprillist 1940. a. kinnitati Pedagoogilise Instituudi direktoriks, selle avamise ideed energiliselt toetanud endine seminari juhataja professor Gerhard Rägo (alates 1. aprillist direktori kt.).

Määruse järgi oli Pedagoogilise Instituudi ülesandeks erihariduse ning praktiliste oskuste andmine isikuile, kes taotlesid kesk - ja kutsekooliõpetaja kutset ülikoolis õpetatavates kooliainetes ja tarbe korral haridusministri otsusel ka joonistamises ja joonestamises.

Samuti pidi olema instituudi ülesandeks kaasaaidata õpetajate edasiharimist, korraldada pedagoogilisi uurimusi ja lahendada muid ülesandeid Haridusministeeriumi korraldusel.¹⁷

¹⁵ Hariduspoliitika tulevikusuundi. "Õpetajate Leht", 27.IX 1939, nr.43.

¹⁶ ORKA, f. 1108, nim.4, st.442, l.14.

¹⁷ K.Kotsar, Pedagoogiline..., lk.99.

Õppejõududena pidid instituudis tööle asuma seminari õppejõud.

Pedagoogilisse Instituuti vastuvõetavate üliõpilaste arvu erialade järgi määras kindlaks haridusminister. Vastuvõeti Tartu ülikeoli lõpetanuid ja üliõpilasi, aga haridusministri korraldusel ka teiste kõrgemate õppeasutuste kasvandikke, Sisseastujaile nähti ette katsed nende sobivuse selgitamiseks. Vastuvõtt toimus paremuse järjekorras.¹⁸

1940. aastal nõukogude korra taaskehtestamine andis vastloodud pedagoogilisele Instituudile uue sisu. Töö korraldamisel keskkeoliõpetajate ettevalmistamisel Nõukogude Eestis lähtuti leninlikust põhimõttest, et vanalt koolilt tuleb võtta see eesrindlik, mis on edasiminekuks tarvilik, jättes kõrvale halva, tagurliku.¹⁹

¹⁸ RAKA, f.2100,nim.4, sü.220, l.10.

¹⁹ V.I. Lenin, Teosed 31.kd., Tln.,1955.lk.255.

III peatükk

KUTSEEKSAMID

Kutse omandamiseks tuli sooritada keskkooliõpetaja kutseeksamid vastava komisjoni ees.

Kutseeksami komisjoni esimees ja liikmed olid määratud Haridusministeeriumi poolt mateediliste ainete õpetajate või siis kõrgema eriharidusega isikute hulgast kolmeks aastaks. Eksamineerimiseks üksikutes ainetes jagunes eksamikomisjon alamkomisjonideks, milledest igas ühes vähemalt kaks liiget pidi olema.

Aastail 1929 - 1931 kuulusid kutseeksami komisjonidesse järgmised isikud:

prof. K. Ramul ja eradots., dr. phil. W. Freymann - psühholoogia, loogika, filosoofia, prepedeutika;

prof. P. Põld ja direktor J. Tork - pedagoogika ajalugu, koos eesti kooli ajaloo, pedagoogiline psühholoogia, kasvatusõpetus, didaktika ja pedagoogika metoodika;

prof. P. Põld ja prof. A. Rammul - koolitervisheid;

prof. H. Kahe ja prof. P. Kogermann - loodusteaduse ja keemia metoodika;

dr. E. Markus ja vanem assistent A. Mieler - maateaduse metoodika;

prof. G. Räge, prof. D. Reetsmann ja koolinõunik J. Lang - matemaatika ja kosmograafia metoodika;

vanem assistendid E. Neugard ja E. Kilksen - füüsika

metoodika;

direktor J. Adamson ja dots. P. Treiberg (Tarvel) - ajaloo ja kodanikuteaduse metoodika;

lektor J.V. Veski ja õpetaja E. Nurm (Treffneri gümnaasiumist) - eesti keele metoodika;

prof. J. Köpp ja prof. P. Põld - usuõpetuse metoodika;

prof. J. Uluots - kodanikuteadus;

prof. P. Haliste ja lektor P. Wilhelmsen - vanade keelte metoodika;

lektor B. Pravdim ja prof. P. Põld - vene keele metoodika;

dots. R. Mark ja dots. K. Möller - kaubanduslike ainete metoodika;

prof. H. Mutchmann ja prof. P. Põld - uute keelte metoodika.¹

Haridusministeerium lubas kutseksamitele ühesugustel alustel, teiste, sel ajal ülikooli lõpetanutega, isikuid, kes olid Tartu ülikooli lõpetanud enne 1925. aasta keskkooliõpetajate kutse omandamise määruse kehtima hakkamist või mõne teise ülikooli enne 1918. aastat.²

Kutseksamid toimusid kaks korda aastas - septembris ja jaanuaris,³ hiljem kolm korda aastas - jaanuaris, mais ja septembris,⁴ juhul kui Haridusministeerium üksikute

¹ ORKA, f.1108, nim.5, st.530, l.11.

² Samas, l.7.

³ Haridusministeeriumi määrus keskkooliõpetaja kutse omandamise kohta 9.juulist 1925. " Riigi Teataja", 24.VII 1925. n r. 124/125.

⁴ J. Tork, Keskkooliõpetajate ettevalmistusest. - " Eesti Kool", 1939, nr.2, lk.105.

ainete jaoks erimäärustes teisi tähtaegu ette ei näinud.

Eksamite sooritamise aeg tehti komisjoni esimehe poolt teatavaks vähemalt kolm nädalat enne eksamite algust.

Isikutele, kes soovisid keskkeoliõpetajate kutseeksamitest osa võtta esitati järgmised tingimused: 1) vanaduse alammäär - 20. aastat 2) Tartu ülikooli või mõne muu tunnustatud kõrgema õppeasutuse lõpetamine 3) Didaktilis - metoodilise Seminari lõpetamine.

Eksami komisjonile oli vaja vähemalt üks nädal enne eksamite algust esitada soovivavaldu, millele tuli lisada isikutunnistus, haridustõendav dokument ja kuna eksamid olid tasulised, siis kviitung 500 marga tasumise kohta Haridusministeeriumi deposiitide arvele.⁵

Keskkeoliõpetajate kutseksamid koosnesid kahest osast: esiteks, aineeksamist ja teiseks, pedagoogilisest eksamist. Aineksam sooritati ainult nendel aladel, kus kõrgem riiklik õppeasutus puudus. Pedagoogiline eksam koosnes samuti omakorda kahest osast: teoreetilisest ja praktilisest. Teoreetilisse ossa kuulusid üldine ja pedagoogiline psühholoogia, loogika, pedagoogika ajalugu, koolitervisheid, pedagoogika, didaktika ja kutseaine metoodika. Esimesed neli eksamit sooritati juba Didaktilis - metoodilisse Seminari astumisel.

Kutseksamid teimusid üldiselt suuliste eksamitena, kuid peale suuliste, oli ka vähemalt kaks kirjalikku eksamit. Üks metoodilis - pedagoogilistes ainetes, teine mõnes teaduslikus aines. Iga kirjaliku eksami jaoks oli

⁵ Haridusministeeriumi määrus keskkeoliõpetaja kutse ...

ettenähtud neli tundi aega.⁶

Isikutel, kes keskkooli olid enne 1918. aasta kevadet lõpetanud, oli tarvis lisaks veel ülalnimetatutele sooritada eesti keele eeleksam emakeelse keskkooli eesti keele õppekava ulatuses.⁷

Teise, praktilise osa moodustasid kahe kutseaine piirkonda kuuluva proovitunni andmine.

Proovitundide maht ja teema määrati eksamikomisjoni või selle alamkomisjoni poolt kokkuleppel keskkooli juhatajaga, kus proovitunni andmine toimus. Proovitundide andmine toimus Haridusministeeriumi poolt selleks määratud Tartu Keskkoolides komisjoni ees, mille liikmeteks olid Didaktilis - metoodilise Seminari juhataja, vastava osakonna juhataja,⁸ keskkooli juhataja, kus proovitund anti.⁹

Nii näiteks eesti keele ja eesti kirjanduse õpetaja kutseeksami sooritajad andsid eesti keele ja kirjanduse proovitunni;

kaubanduslike ainete õpetaja kutseeksami sooritajad - rahvamajanduse ja kaubarakenduse tunni;

tulevased matemaatika -, füüsika -, kosmograafiaõpetajad andsid proovitunnid matemaatikas ja kosmograafias või matemaatikas ja füüsikas;

ajaloo - ja kodanikuõpetuse õpetajad - ajaloo ja kodanikuõpetuses;

ajaloo - ja filosoofia propedeutika õpetajad - ajaloo

⁶ RAKA, f. 2100, nim. 5, st. 317, l. 11.

⁷ Samas.

⁸ J. Konksult suuliselt saadud andmed.

⁹ RAKA, f. 2100, nim. 5, st. 317, l. 11.

ja psühholoogias;

inglise keele ja pedagoogikaõpetajad - inglise keeles ja psühholoogias; ¹⁰

joonestusõpetajad - joonestuses ja kunstiajaloo; ¹¹

eesti keele, kirjanduse ja filosoofiaõpetajad - eesti kirjanduses ja psühholoogias; ¹²

pedagoogika - ja filosoofiaõpetajad pedagoogilises psühholoogias ja psühholoogias. ¹³

Hindamine toimus nii eksamite kui ka proovitundide puhul hinnetega: " nõrk", " rahuldav" ja " hea".

Eksam loeti sooritatuks kui eksamineeritav sooritas eksami kõigis üksikutes ainetes vähemalt hindele rahuldav. Juhul kui korraga sooritatavast eksamirühmast ainult üks eksam tehti hindele mitterahuldav, lubati selles üksikus aines järgmisel sessioonil järeleksam teha, vastasel korral tuli eksam terves rühmas uuesti sooritada. Rohkem kui üks kord polnud lubatud ühes ja samas üksikus aines järeleksamit teha. Ühte ja sama üksikut ainete rühma polnud lubatud enam kui kaks korda uuesti sooritada. ¹⁴

Ajavahemikus 1931 - 1938 anti keskkooliõpetaja kutseeksami sooritanutele kutsetunnistus välja 508 -le isikule, nendest oli mehi umbes 40% ja naisi 60%. Tasakaal naiste-meeste suhtes oli võrdlemisi normaalne matemaatika- loodusteadus-

¹⁰ ORKA, f. 1108, nim. 3, st. 471, l. 3.

¹¹ Samas, l. 64.

¹² Samas, l. 100.

¹³ Samas, l. 101.

¹⁴ RAKA, f. 2100, nim. 5, st. 317, l. 11.

konna ja majandusteaduskonna osas ning joonistus - ja kehalise kasvatusse õpetajate alal.¹⁵

Ülevaate kutseksamite sooritajate kohta 1931. aasta sügisest kuni 1938. aasta lõpuni teaduskondade kaupa annab tabel 2.¹⁶ Antud tabel näitab ka naiste - meeste suhet osakondades. Filosoofiateaduskonnas, kus valmistus kutsele valdav enamik õpetajaist oli selle perioodi vältel kutseeksameid sooritanud mehi 23,6% (67) ja naisi 76,4% (217).

Optimaalseks keskkooliõpetaja vanuseks tema ametisse astumisel, peeti 25. eluaastat. Kuid nagu selgub tabelist 3¹⁷, summas üpris vähene protsent õpetajaist selleks ajaks kutseksamid sooritada. Kutseksamite sooritajate keskmine vanus oli suhteliselt kõrge - 29,4 aastat (naistel 28,65 aastat).¹⁸

Kutseksamitele järgnes veel üheaastane (hiljem kahe aastane) praktikaaja periood, mis pikendas veelgi keskkooliõpetajate vanust, enne kui saadi kutseõiguslikuks õpetajaks.

¹⁵ J.Terk, Keskkooliõpetajate ..., lk.107.
¹⁶ Samas, lk.108.
¹⁷ Samas, lk.109.
¹⁸ Samas, lk.107.

Kutseeksami sooritajad 1931.a. sügis 1938.a.

osakond	mehed	naised	kokku
1	2	3	4
<u>Filosoofiateaduskond</u>			
1. eesti keel (osal. ka fil. ja ped.)	27	59	86
eesti keel ja ing. keel	-	9	9
eesti keel ja saksa keel	1	4	5
eesti, saksa, vene keel	-	1	1
eesti ja prantsuse keel	-	1	1
kokku:	28	74	102
2. ajalugu (mõnel ka fil., ped.)	8	6	14
ajalugu ja kod. tead.	7	20	27
ajalugu ja võõrkeeled	1	9	10
kokku:	16	35	51
3. inglise ja saksa keel	3	57	60
ingl., saksa, vene, prantsuse k.	-	2	2
ingl., vene, prantsuse keel	1	6	7
ingl. k., fil., ped.	2	16	18
saksa, prantsuse keel	-	5	5
saksa, vene keel	-	2	2
saksa k., fil., ped.	8	5	13
vene., fil., ped.	1	10	11
vene, prantsuse keel	-	1	1
ladina, kreeka keel	3	1	4
lad. k., fil., ped.	-	2	2
kokku:	18	107	125
4. filosoofia ja pedagoogika	5	1	6
filosoofiateaduskonnas kokku:	67	227	284
<u>Matemaatika- loodusteaduskond</u>			
1. matemaatika	26	10	36
2. loodusteadus	21	37	58
kokku:	47	47	94

Tabel 2 (järg)

1	2	3	4
Usuteaduskond	27	2	29
Agronoemia	24	4	28
Majandusteaduskond	8	12	20
Joonistus	8	7	15
Kehaline kasvatus	19	19	38
Kõik kokku:	247	415	662

Tabel 3

Kutseeksami sooritajad 1931.a. sügis-1938.a.
vastavalt vanuse, eriala ja soo järgi

teaduskond		vanus						
		23-25	26-28	29-31	32-34	35-37	38-40	41-59
<u>Fil.teaduskond</u>								
eesti k.	mehi	3	9	8	4	3	-	1
	naisi	8	23	23	11	5	2	1
	kokku	11	32	31	15	8	2	2
ajalugu	mehi	1	5	4	5	-	-	1
	naisi	4	10	8	8	1	1	-
	kokku	5	15	12	13	1	1	1
<u>Mat.- loodusteaduskond</u>								
matemaatika	mehi	8	2	5	4	3	2	1
	naisi	3	3	1	-	1	-	1
	kokku	11	5	6	4	4	2	2
loodusteadus	mehi	-	2	11	4	-	1	2
	naisi	5	11	9	9	2	1	-
	kokku	5	13	20	13	2	2	2

IV peatükk

ÕPETAJAAMETI KANDIDAADI KOHUSTUSED

Keskkooliõpetaja kutse taotleja haridustee läbis järgmisi etappe: 1) algkool, kust igatüks pääses eksamiteta keskkooli 2) keskkool, mille lõpetajail oli õigus ilma takistusteta saada üliõpilaseks 3) ülikooli vastav teaduskond, mille eriteaduslikkudele õpingutele liitus pedagoogiline ettevalmistus, filosoofiateaduskonnas ja Didaktilis - metoodilises Seminaris 4) kutseeksamid Tartu ülikooli juures asuvas riiklikus kutsekomisjonis 5) prooviaeg 6) õpetaja kutsetunnistuse saamine haridusministrilt. ¹

Keskkooliõpetajate kutseline ettevalmistus pidi andma tulevasele õpetajale võimaluse omi teadmisi ja oskusi nii rakendada, et nad soovitatavalt vähese õpetaja ja õpilase vastastikuse eluenergia kulutusega annaksid võimalikult viljakamaid tagajärgi. ²

Raskusi tekitas sobiva meetodi leidmine õpetajatele praktilise ettevalmistuse andmiseks. Nagu märkis professor Gerhard Rägo ühes oma ajaleheartiklis, näitasid kogemused, et ühe aasta kestel, mil Didaktilise- metoodilises Seminaris tegeleti praktiliste kogemuste omandamisega, oli küll võimalik selgitada kooliaine õpetamise peamist probleemistikku, kuid pol-

¹ Õpetajate IX üldkongress.- "Kasvatus", 1930, nr.1, lk.38.
² KK, Nõudeid keskkooliõpetajate ettevalmistusele.- "Kasvatus", 1926, nr.1, lk.6.

nud aega õpetamistehnika küllaldaselt põhjalikuks omandamiseks.³

Need Didaktilis - metoodilise Seminari lõpetajad, kes olid sooritanud kutseksami vähemalt rahuldavalt, olid kohustatud töötama koolis õpetajaameti kandidaadina.

1931. aastal vastuvõetud Õppejõudude teenistuse seadus nägi õpetajaameti kandidaatides isikuid, " kes ei oma vastavat õpetajakutset, kuid on õiendanud vastava õpetaja kutseksami kutsekomisjonis ja töötavad koolis praktikaaja täitmiseks." ⁴

Juba õpetajate IX üldkongressil oli tähelepanu juhitud asjaolule, et edaspidi prooviajale suuremat rõhku osutataks.⁵

Praktika-aeg kestis alates 1932. aastast 2 aastat ja see tuli täita viie aasta jooksul peale kutseksamite sooritamist. Õpetajaameti kandidaat pidi praktika ajal omal äranägemisel valitud koolis andma vähemalt 25 % nädalatundide normist. Õpetaja nädalakoormuseks oli 25 tundi.⁶

Õpetajaameti kandidaadid töötasid haridusõuniku järelvalvel ja juhtimisel. Haridusõuniku kohustuseks oli pidevalt jälgida õpetajaameti kandidaadi poolt tehtavat õppe- ja kasvatustööd. Tarbe korral oli haridusõunikul õigus määrata kandidaadile lähemaks nõuandjaks kohalik kooliõuniku, koolijuhataja või mõni kohapeal töötav vilanud õpetajatest.

³ Ülikooli diplom ei anna õpetajakutset. "Postimees", 17.V 1940, nr.130.

⁴ Õppejõudude teenistuse seadus 10.juulist 1931.a. "Riigi Teataja", 20 VII 1931, nr.59.

⁵ Õpetajate IX üldkongress..., lk.40.

⁶ Õpetajate IX üldkongress.-"Kasvatus", 1930, nr.3, lk.131.

Õpetajaameti kandidaadi praktika-aeg võeti arvesse teenistuja arvutamisel vastavates seadustes ettenähtud alustel ja praktikaajal maksti kandidaadile palka kutselise õpetaja normide järgi.⁷

Prooviaastad olid ette nähtud õpetamispraktiliste oskuste süvendamiseks ja kasvatustehniliste kogemuste omandamiseks.

Õpetajaameti kandidaadile määrati kutsekomisjoni poolt pedagoogiline ülesanne, mis oli tarvis lahendada praktikaaja kestel ja esitada teise praktika - aasta 1. maiks haridusnõunikule.⁸

Kui õpetajaameti kandidaat peale pedagoogilise ülesande lahendamise oli koostanud veel mõne teise töö pedagoogikas, didaktikas või oma eriala aine metoodikas, siis esitas ta ka selle 1. maiks haridusnõunikule.

Pedagoogilise ülesande määramisel, Tartu ülikooli juures tegutsenud kutsekomisjoni poolt, arvestati küllaltki tihti ka õpetajaameti kandidaadi omapoolseid soovet.

Pedagoogiliste ülesannete teemad olid väga mitmekesised, sõltudes sellest, millise aine õpetamisega õpetajaameti kandidaat koolis tegeles.

Näiteks: " Eesti praeguse aja keskkooli lugemik " ;⁹

⁷ Oppejõudude teenistuse seadus 10. juulist 1931. a. ...
⁸ Kesk- ja kutsekooli õpetajaameti kandidaadi pedagoogilise ülesande täitmise ja aruande koostamise ning kandidaatidele kursuste korraldamise määrus 31. oktoobrist 1932. a. " Riigi Teataja ", 8. X 1932, nr. 85.
⁹ RAKA, f. 2100, nim. 11, st. 79, l. 10.

"Kettaheite õpetamine poeglaste keskkoolis ja gümnaasiumis;" ¹⁰
" Õppetöö edukus taimekasvatuse ainetes ja põllutöökoolis sõltuvalt üksikute õppemeetodite kasutamisest" ; ¹¹ "Kirjand inglise keele õpetamise elementaarastmel " ; ¹² " Keskkooli geomeetrias kasutatavad tõestusviisid " ; ¹³ " Ajaloo õpetamise eesmärgid " . ¹⁴

Õpetajaameti kandidaadil tuli õppetöö kõrval täita koolis veel mitmeid kohustusi. Nii kuulus kandidaadi kohustuste hulka pidude korraldamine, ¹⁵ klassijuhataja kohustuste täitmine, korrapidamine koolis, hoolitsemine oma ainekabineti eest ja oma eriala raamatute korraldamine raamatukogus. Ringide ja klubide töö organiseerimine ja korraldamine. ¹⁶

Õpetajaameti kohustused ja ülesanded igas koolis polnud täpselt ühesugused ning sõltusid ka õpetajaameti kandidaadi isiksusest. ¹⁷

Iga kooliaasta lõpul korraldati praktikaega lõpetavaile kandidaatidele kursused praktikaajal tekkinud küsimuste lahendamiseks ja teadmiste täiendamiseks. Need kursused

-
- 10 RAKA, f.2100, nim.11, st.79, l.13.
11 Samas, l.20.
12 Samas, l.49.
13 Samas, l.81.
14 Samas, l.95.
15 Sama s, nim.5, st. 431, l.40.
16 Samas, st. 430, l.12.
17 Samas, st.494.

korraldati esmakordselt 1934. aastal. Kusjuures sel aastal said kursustest osa võtta vaid need õpetajaameti kandidaadid, kes olid registreeritud vähemalt 1. augustist 1932.a. alates ja enne seda tähtaega kutseeksamid sooritanud.¹⁸

Kursused korraldati maikuu lõpul või juunikuu esimesel poolel ja kestsid kolm päeva.

Kursuste töö koosnes ettekannetest kutsekomisjoni liikmete, ülikooli metoodika õpetajate, Tallinna pedagoogiumi õppejõudude või kutsekomisjoni poolt kutsutud isikute hulgast, nende ettekannete arutlustest, praktikaajal tekkinud küsimuste selgitamisest või õpetajaameti kandidaatide aruannete arutamisest.

Näiteks 6.-8. juunini 1940. aastal Tartu ülikooli juures korraldatud kursustel olid päevakorras järgmised küsimused: 1) Pedagoogilised raskused kutsetöö esimeste aastate aruannete põhjal, sellise ettekandega esines J. Tork 2) Prof. K. Ramul käsitles, oma ettekandes õpilase tundma õppimise võimalusi 3) Prof. K. Rõgo esines ettekandega "Keskkooli- ja gümnaasiumiõpetajate ettevalmistusega seoses olevaid probleeme" 4) Õpetülesande täitja mag. A. Elango esines teemal "Kogemusi õpilaste omavalitsusega eesti koolides".¹⁹

Õpetajaameti kandidaat oli kohustatud esitama aruande oma pedagoogilise tegevuse kohta praktika ajal. Aruandes tuli käsitleda mitmeid õppetööga seotud probleeme. Esiteks tuli aruandes anda ülevaatlik kirjeldus praktikaaja välise töötingimuste kohta (kool, kooliruumid, kooli-

¹⁸
¹⁹ RAKA, f. 2100, nim. 11, st. 62.
ORKA, f. 1108, nim. 3, st. 391, l. 15.

tüüp, õppevahendid, klassikoostis); ülevaate oma õppe- ja kasvatustööst ning selle tulemustest koolis, koormusest ja õppeaine käsitlemisviisidest. ²⁰

Veel pidi aruandest selguma, missuguseid õppevahendeid ja õpperaamatuid kandidaat õppetöös kasutas. Aruandes esitati ka ühe õpperaamatu arvustus. Aruandes sisaldus ka see, mis viisil õpetajaameti kandidaat ennast praktikaajal täiendas.

Haridusnõunik tutvunud nii pedagoogilise ülesande lahendusega ja õpetajaameti kandidaadi aruandega praktikaja kohta, saatis materjalid Haridusministeeriumi koolivalitsusele, kes omakorda hiljemalt 12. maiks saatis kogu materjali Tartu ülikeoli juures asuva kutsekomisjoni esimehele.

Kutsekomisjonis vaadati need materjalid läbi ja hinnati.

Pärast pedagoogilise ülesande lahendamist ja tegevusaruande rahuldavaks tunnistamist kutsekomisjoni poolt, kinnitas Haridusministeerium õpetajaameti kandidaadi õpetajakutse omanikuks.

Kuid õpetajakutse omandamine ei andnud õpetajale veel töökohta.

²⁰ RAKA, f.2100, nim.5, st.431, l.41.

KOKKUVOTE

Läheneva Tartu Riikliku Ülikooli 350. aastapäevaga on enam tähelepanu koondunud ülikooli ajaloo uurimisele.

Antud diplomitöö ülesandeks on anda ülevaade keskkooliõpetajate ettevalmistamisest Tartu ülikoolis aastail 1919-1940.

Eestikeelse kooli täies ulatuses elluviimine andis haridustööd korraldavatele instantsidele lahendamiseks kodanliku perioodi algaastail nii mitmeidki probleeme, nende hulgas ka küsimuse keskkooliõpetajate kutselisest ettevalmistusest, kuna 1920. aastail andis end tunda keskkooliõpetajate terav puudus.

Tartu ülikool on etendanud mitmel oma elemasolu perioodil Eesti pedagoogilise hariduse ajaloos silmapaistvat osa. See kehtib ka ajavahemiku 1919 - 1940 kohta.

Esiolgu püüti keskkooliõpetajate kaadri puudusest üle saada Tartu ülikooli juures korraldatud suvekursuste teel, mis toimusid esmakordselt 1919. aasta suvel, s.e. enne ülikooli ametlikku avamist, mis toimus 1919. aasta sügisel. Alates 1922. aasta suvest korraldati kursused ümber õpetajate kvalifikatsiooni tõstmise kursusteks.

Suvekursustel oli tähelepanuväärne koht keskkooliõpetajate ettevalmistamisel kui ka nende kvalifikatsiooni tõstmisel.

Kuna Tartu ülikooli lõpetamine ei andnud veel õpetajakutset, siis asutigi keskkooliõpetajate kutseliseks ette-

valmistamiseks looma Tartu ülikooli juurde Didaktilis - metoodilist Seminari, mille põhikiri kinnitatigi 1922. aasta 9. septembril. Seminari mõtte algatajaks ja töö juhtijaks kuni 1930. aastani oli pedagoogika professor Peeter Põld, hiljem juhtisid seminari tööd prof. Konstantin Ramul (1930-1936) ja prof. Gerhard Rägo. (1936 -1940).

Tulevased keskkooliõpetajad said teoreetilise ettevalmistuse filosoofiateaduskonnas ja praktilise Didaktilis - metoodilise Seminaris.

1922. aastal jäi seminar avamata, tööd alustati aasta hiljem, 1923. aasta septembris. Õppeajaks oli seminaris üks aasta. Seminari juhtis seminari nõukogu.

Didaktilis - metoodilisse Seminari võeti vastu ülikooli omaerialal lõpetanud isikuid, erandina aga ka üliõpilasi. Seminari astumiseks oli vajalik ära kuulata kõik teaduskonna kavas nõutud loengud ja sooritada praktilised tööd ning teaduskonna eksamite kavas ettenähtud eksamid ja kutse - eel - eksamid. Lisaks sellele pidid seminari astuda soovijad tutvuvad olema loogika, psühholoogia, pedagoogika ja eesti kooli ajaloo, pedagoogilise psühholoogiaga ja koolitervisheiuiga.

Didaktilis - metoodiline Seminar jagunes õppeainete järgi osakondadeks. Osakondi juhatasid vastava metoodika õpetajad. Osakondades kasutati järgmisi õppevorme: loengud metoodikast ühes arutelu ja kirjalike referaatidega, tutvumine põhjalikumalt ühe õpperaamatuga, õppetundide kuulamine, nende arutelu ja andmine.

Järk - järgult suurendati Didaktilis - metoodilises Seminaris õppijaile esitatud nõudeid.

Didaktilis - metoodilise Seminari töö käigus kerkisid esile mitmed probleemid : selektsiooni kitsimus, oma harjutuskooli puudumine ja teised. 1934. aastal avati seminari harjutuskool.

1940. aastal lõpetas seminar tegevuse, ta reorganiseeriti Pedagoogiliseks Instituudiks.

Aastail 1923 - 1939 valmistati seminaris ette 1223 keskkooliõpetajat.

Keskkooliõpetajad pidid kutse omandamiseks sooritama kutsekomisjonis kutseeksamid ja töötama kaks aastat (esialgu ühe aasta) õpetajaameti kandidaadina. Praktika aastatel süvendati õpetamisoskusi ja omandati kogemusi.

Kutseeksami sooritas aastail 1931 - 1938 662 isikut.

Didaktilis - metoodiline Seminar etendas olulist osa keskkooliõpetajate praktilisel ettevalmistamisel. Omades tähelepanuväärset osa pedagoogilise kaadri ettevalmistamisel Eesti hariduselu ajaloos.

Р Е З Ю М Е

В связи с 350-летним юбилеем Тартуского государственного университета особенное внимание уделяется исследованию его истории.

Целью данной дипломной работы является обзор подготовки учительских кадров в Тартуском университете в 1919-1940 годы. Тема дипломной работы "Подготовка учителей средних школ в Тартуском университете в 1919-1940". Руководитель дипломной работы доцент А. Эланго.

Основными источниками дипломной работы были архивные материалы, приказы и постановления, связанные с подготовкой учительских кадров в те годы, а также опубликованные статьи по данному вопросу на страницах печати и периодических изданиях. Дипломная работа состоит из четырех глав.

Во введении дается обзор использованных источников литературы и краткая характеристика структуры дипломной работы.

Первая глава "Подготовка учителей в Тартуском университете" знакомит с Тартуским университетом того времени, с летними учительскими курсами 1919-1927 годов при университете и с преподаванием предметов педагогического цикла на факультете философии.

Вторая глава "Деятельность дидактико-методического семинара" состоит из трех частей, из которых первая часть - "Понятие ДМС и его структура" дает обзор предварительной досеминарской работы, утверждение устава семинара и принципов деятельности и структуры семинара. Представлены также имена руководителей семинара.

Во второй части "Устройство работы ДМС и его преподаватели" дана характеристика занятий в семинаре. Прилагается таблица, где указано количество участников ДМС по курсам /1923-1939/ и по отделениям /1923-1935/ с перечислением преподавателей, работающих в семинаре.

Третья часть "Планы реорганизации ДМС" дает представление о причинах и планах реорганизации ДМС в 1940 г., а также о преобразовании семинара в педагогический институт.

В третьей главе "Экзамены по приобретению профессии учителя" представлены требования и порядок проведения выше-названных экзаменов. В таблицу занесены экзаменация по возрасту и отделениям.

Четвертая глава "Обязанности кандидатов на должность учителя" характеризует задачи кандидатов на протяжении их практики / 2 года после окончания ДМС/.

ALLIKAD JA KASUTATUD KIRJANDUS

1. Marksismi - leninismi klassikute teosed.
Lenin, V.I. Noorsooühingute ülesanded. Teosed. 31. kd.,
Tallinn, 1955.
2. Arhiivimaterjalid.
ENSV ORKA, fond 1108 - Haridusministeerium.
ENSV ORKA, fond R-14 - ENSV Haridusministeerium.
ENSV RAKA, fond 2100 - Tartu ülikool.
3. Publitseeritud dokumendid .
Haridusministeeriumi määrus keskkooliõpetajate kutse oman-
damise kohta 9. juulist 1925.a. -"Riigi Teataja", 1925, nr.
124/125.
Haridusministeeriumi määrus keskkooliõpetajate ettevalmista-
mise kohta 29. septembrist 1925.a. -"Riigi Teataja", 1925,
nr. 169/170.
Oppejõudude teenistuse seadus 10. juulist 1931. -"Riigi
Teataja", 1931, nr. 59.
Kesk- ja kutsekooliõpetajate pedagoogilise ettevalmistuse
määrus 24. maist 1932. a. -"Riigi Teataja", 1932, nr. 48.
Kesk- ja kutsekooli õpetajaameti kandidaadi pedagoogilise
ülesande täitmise ja aruande koostamise ning kandidaatidele
kursuste korraldamise määrus 31 oktoobrist 1932.a. -"Riigi
Teataja", 1932, nr. 85.
4. Käsikirjad.
Roopalu, A. Pedagoogiliste ~~ainete~~ õpetamine Tartu ülikoolis
1919 - 1940. TRÜ diplomitöö, Tartu, 1979. Käsiki-
ri TRÜ pedagoogika kateedris.
5. Perioodika.
"Eesti Kool", 1939 nr. 2.
"Kasvatus", 1919 nr. 6.
1926 nr. 1.
1930 nr. 1, 3.
1933 nr. 3.
"Nõukogude Kool", 1973 nr. 6.
"Nõukogude pedagoogika ja kool" XII, Tln., 1975.
"Postimees", 1924 nr. 162.
1939 nr. 53.
1940 nr. 130.
"Uus Eesti", 1937 nr. 53.

- "Varamu", 1939 nr.6.
"Õpetajate Leht", 1932 nr.37.
1933 nr.3.
1937 nr.4,32.
1939 nr.5,43.
"Üliõpilasleht", 1933 nr.3.

6. Teatmelis - statistilised teosed.

- Eesti Nõukogude Entsüklopeedia 4, Tallinn, 1972.
Eesti Nõukogude Entsüklopeedia teatmeteos, Tallinn, 1975.
Üliõpilase käsiraamat, toim. E.Kull. Tartu, 1931.

7. Uurimused ja artiklid.

- Alma mater Tartuensis. Lühitulevaade Tartu Riikliku Ülikooli ajaloost ja tänapäevast. Tallinn, 1977.
Elango, A. Eesti kooli ja pedagoogilise mõtte ajaloost. Tartu, 1975.

- Elango, O. Haridus ja teadus. Eesti kultuur 20-ndail ja 30-ndail aastatel. ENSV ajalugu 3. kd. Tallinn, 1971.

- Hene, L. Inglise keele õpetajate ettevalmistamisest Tartu ülikoolis. "Tartu ülikooli ajaloo küsimusi" VII, Tartu, 1979.

- Jaanvärk, E. Keskkooli - ja gümnaasiumiõpetajate praktilisest ettevalmistusest. - "Uus Eesti", 1937, nr.53.

- Kents, J. Tartu ülikooli suvikursustest. - "Kasvatus", 1919, nr.6.

- Kotsar, K. Pedagoogiline Instituut Tartu ülikooli juures (1940 - 1941). - "Nõukogude pedagoogika ja kool" XII, Tallinn, 1975.

Pedagoogilise kaadri ettevalmistamise olukord ja korraldus Eestis 1920. aasta algul. - "Nõukogude Kool", 1973 nr.6.

Õpetajate suvekursused Tartu ülikooli juures aastail 1922-1927. - "Tartu ülikooli ajaloo küsimusi" IV, Tartu, 1977.

- Kuks, A. Kuidas korraldada õpetajate ettevalmistust. - "Uus Eesti", 1937, nr.53.

- Käis, J. Keskkooliõpetajate ettevalmistus. - "Postimees", 1939, nr.53.

- Peissman, E.V. Meie keskkooli probleem. - "Kasvatus", 1933, nr.3.

Mõtteid Keskkooliõpetajaist ja nende ettevalmistusest. - "Üliõpilasleht", 1933, nr.3.

- Prints, O. Matemaatikaõpetajate ettevalmistamisest Tartu ülikoolis aastail 1919 - 1940. - "Tartu ajaloo küsimusi" V, Tartu 1977.

- Põld, P. Kuidas meie hariduselu umbsõlme lahendada. -
"Postimees", 1934, nr.162.
Tartu ülikool 1919 - 1929. Tartu, 1929.
- Rägo, G. Keskkooli ja gümnaasiumiõpetajate ettevalmistamisest. - "Varamu", 1939, nr.6.
- Siilivask, K. Kodanliku diktatuuri aastad. Ülikool. Tartu ajalugu. Tallinn, 1980.
- Tork, J. Keskkooliõpetajate ettevalmistusest. - "Eesti Kool", 1932, nr.2.

8. Suuliselt kogutud andmed.

J. Konksult suuliselt kogutud andmed.

9. Fotod.

P.Põld, G. Rägo. ENSV TA Fr. R. Kreutzwaldi nim. Kirjandus-
muuseumi käsikirjade osakonna fotokegust.

Prof. Peeter Põld - DMS juhataja 1923 - 1930.

Prof. Gerhard Rāgo - DMS juhataja 1936 - 1940.

SISUKORD

Sissejuhatus	2
I peatükk	
Tartu ülikool õpetajate ettevalmistajana	6
II peatükk	
Didaktilis - metoodilise Seminari tegevus	18
1. DMS mõtte algatamine ja struktuur	18
2. DMS õppetöö korraldus ja õppeõud	29
3. DMS reorganiseerimise plaanid	49
III peatükk	
Kutseksamid	58
IV peatükk	
Õpetajaameti kandidaadi kohustused	67
Kokkuvõte	73
Resümee (vene keeles)	76
Allikad ja kasutatud kirjandus	78
Lisa 1	81
Lisa 2	82